جديد

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

2026-yil 3-iyul
№ 27 (131)
www.jadid.uz

adabiy, ilmiy-ma’rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadidrasmiy @Jadidmediauz @Jadidrasmiy @Jadid_uz

ZULFIQOR TUTGAN ALI

Ali Rasulov ham til bilgani, ham iqtisodni chuqur anglagani uchun uning qo‘lida go‘yoki ikki damli qilich bo‘lmish zulfiqor yaraqlab turardi. Ana shu narsa bosqinchilarni cho‘chitdi. Bilimni tortib olishning iloji yo‘qligi uchun uning sohibiga pand berdilar. Afsuski, jaholat avj olgan tuzum va zamonda inson hayotining pista po‘chog‘icha qadri yo‘q edi.

(7-sahifada o‘qing).

MUNOSABAT

YANGI DAVR DARVOZASI

Bugun yurtimizda yoshlarning o‘z iqtidori va salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun misli ko‘rilmagan keng imkoniyatlar eshigi ochildi.

Qaysi sohani olmaylik, unda “Oltin avlod”ning ovozi, nafasi va yangicha tafakkuri sezilib turibdi. Oliy ta’limga qamrovning bir necha barobarga oshishi, zamonaviy Prezident maktablari, ijod va ixtisoslashgan maktablar tizimining yaratilishi yoshlarning intellektual poydevorini tubdan yangiladi. Raqamli iqtisodiyot, startaplar va sun’iy intellekt sohalari yoshlarning eng sevimli maydoniga aylandi. IT-parklar orqali minglab yigit-qizlar uyda o‘tirib dunyo bozoriga chiqmoqda, yuqori daromadli ish o‘rinlariga ega bo‘lmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev yoshlar bilan kuni kecha o‘tkazgan ochiq, samimiy va qizg‘in muloqotda har bir taklifni tinglab, yoshlarning tashabbuslarini zudlik bilan qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha yangi imkoniyatlar, moliyaviy rag‘batlar va loyihalarni e’lon qildi. Bu ishonch yoshlar uchun nafaqat sharaf, balki ular zimmasiga ulkan mas’uliyat ham yuklaydi. Yangi O‘zbekistonning Uchinchi Renessans poydevorini qurish vazifasi aynan mana shu shijoatli va zamonaviy bilimlarni egallagan avlodning ham yelkasidadir.

22 milliondan ziyod yoshlar juda katta iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy kuchdir. Bugungi O‘zbekiston aholisining qariyb uchdan ikki qismini tashkil etuvchi qatlam mamlakatning asosiy harakatlantiruvchi kuchi, uning kelajakdagi taraqqiyotining asosi hisoblanadi. Shu sababli, barcha darajadagi rahbarlarning asosiy vazifasi – har bir yigit-qizni til va kasb-hunarga o‘rgatish, sportga jalb etish, ularning g‘oya, loyiha hamda startaplarini qo‘llab-quvvatlash, ishli va daromadli qilish orqali ko‘maklashishdir.

Ochiq muloqotning konseptual g‘oyasi shundan iboratki, yoshlar – mamlakatning eng katta iqtisodiy, ijtimoiy va intellektual kapitalidir. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “**Endi davlatlar hududi bilan emas, bilimi bilan, aholi soni bilan emas, texnologiyasi bilan, tabiiy boyliklari bilan emas, inson kapitali bilan raqobatga kirishmoqda”.** Shu ma’noda, jahon bozori va ilm-fani bilan integratsiyalashish uchun xorijiy tillarni intensiv o‘rganayotgan yigit-qizlar soni 3,5 million nafarga yetdi. Iqtidorli o‘quvchi va talabalarimiz nufuzli fan olimpiadalarida 434 ta, yosh sportchilarimiz esa xalqaro musobaqalarda 2 ming 245 ta medalni qo‘lga kiritib, Vatanimiz bayrog‘ini baland ko‘tardilar.

Prezidentimiz uchrashuvda yoshlarning hayotda munosib o‘rin topishi va jamiyatda o‘z kuchiga ishongan holda qadam bosishi uchun bilim, kasb va zamonaviy texnologiyani eng muhim uch ustun sifatida ko‘rsatdi. Ushbu maqsadni hayotga tatbiq etish uchun mamlakatimizda mutlaqo yangi tizim – “Kelajak bilimlari ekotizimi” yo‘lga qo‘yilmoqda. Mazkur dastur doirasida har yili 500 ming nafar o‘g‘il-qiz zamonaviy, yuqori daromad keltiradigan kasblarga o‘qitiladi. Bunda davlat o‘quv markazlarini tashkil etish istagida bo‘lgan yosh tashabbuskorlarga mislsiz imtiyozlarni taqdim etadi.

(Davomi 2-sahifada).

AVVAL IQTISOD

ISLOM MOLIYASI: ZARURATMI YO IMKONIYAT?

O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi, akademik Nurislom TO‘XLIYEV bilan suhbat

– Domla, yaqinda O‘zbekistonda islom banklari faoliyati to‘g‘risida qonun qabul qilindi. Siz iqtisodchi olim sifatida bu voqeani qanday baholaysiz?

– Bu, shubhasiz, mamlakat moliya tizimidagi muhim voqealardan biri. Men bu qonunni faqat diniy yoki axloqiy nuqtayi nazardan emas, sof iqtisodiy mantiq jihatidan ham dolzarb, deb bilaman. Qonunga muvofiq, islomiy moliya xizmatlari ikki turda – to‘liq islom moliyasi tamoyillari asosida faoliyat yurituvchi banklar va tijorat banklardagi “islom” darchalari orqali ko‘rsatiladi. Muzoraba, vakala, murobaha, salam, mushoraka va islomiy ijara bo‘yicha olti turdagi xizmatlar ko‘rsatilishi mumkin. Albatta, bu jarayonda, oddiy banking xizmati bilan chegaralanmasdan, takoful va sukuk bozoriga kirib borishni nazarda tutish lozim.

(Davomi 3-sahifada).

BUGUNNING SHE’RI

Nozima HABIBULLAYEVA

Burg‘u

Vatan sha’ni uchun kurashsang, to‘ram,
Kaftimni qo‘yaman bosar izingga.
Sidirg‘a do‘ppilar tikkandan ko‘ra,
Kamon tutqazaman erka qizingga.
O‘zim tozalayman sovutlaringni,
O‘zim sug‘oraman tulporingni ham.
Kiprigimda tarab movutlaringni,
Jonim-la tikaman tumoringni ham.
Sandiqqa yig‘gancha xayollarimni,
Nayza o‘stiraman guldonlarimda.
Paytava qilaman ro‘mollarimni,
Chilla bag‘ishlayman
chiltonlaringga.
Vatan sha’ni uchun kurashsang, to‘ram,
Xanjaring damida o‘ynasin baror.
Elning ko‘kayiga bitilgan jur’at –
Temir bilagingda qaynagan qaror.
Sovuq qurollarning kukunlarini
Qon yuvgan kechaning sadolarimiz.
Gul unib ruhining kuyuklaridan
Qabrida tinch yotsin bobolarimiz.

Vatan sha’ni uchun kurashgil, to‘ram!

TARIXDAN SADO

TURKIYOT QURULTOYI

Ozarbayjon poytaxti Boku shahrida 1926-yilda bo‘lib o‘tgan Turkiyot qurultoyining 100 yilligi nishonlanmoqda. Shu munosabat bilan xalqaro kongress qatnashchilariga O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tabrik yo‘lladi. Bunday tubli e’tiborning o‘z sabablari bor, albatta. Zero, turkiy olamning barcha sohada o‘zaro mushtarak faoliyat olib borish zarurati yuz yil avvalgi ayni anjuman doirasida chuqur muhokama qilingan edi.

(Davomi 7-sahifada).

FAKT

- **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Gruziya Bosh vaziri Irakliy Kobaxidzening taklifiga binoan 2-3-iyul kunlari davlat tashrifi bilan ushbu mamlakatda bo‘ladi.**
- **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi rahbari Saida Mirziyoyeva joriy haftada Parijda bo‘lib, Fransiya Prezidenti Emmanuel Makron hamda YUNESKO bosh direktori Holid al-Ananiy bilan uchrashuvlar o‘tkazdi.**
- **Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2026-yilning yanvar-may oylarida O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 32,8 mlrd AQSH dollarini tashkil etdi.**
- **FIFA so‘rovnomasiga ko‘ra, O‘zbekiston milliy jamoasi sardori Eldor Shomurodovning Kongo DR darvozasiga urgan goli guruh bosqichidagi eng chiroyli gol deb topildi.**

E’TIROF

JADIDLARDAN MEROS QALAM

“Jadid” gazetasi tahririyati “Oltin qalam” XX Milliy mukofoti xalqaro tanlovida “Eng yaxshi jurnalistik material uchun (bosma nashrlar)” yo‘nalishida 1-o‘ringa loyiq ko‘rildi. Mukofot “O‘zbekiston” Xalqaro anjumanlar saroyida Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni munosabati bilan o‘tkazilgan marosimda barcha g‘olib va sovrindorlar qatori tantanali topshirildi.

(Davomi 4-sahifada).

SAN’AT OLAMI

EZGULIK CHECHAKLARI

“Diydor” teatr-studiyasi rahbari, “Do‘stlik” ordeni sohibi Bobur YO‘LDOSHEV bilan suhbat

– “Biz, aktyorlar – dorbozlarmiz. Kinoda arqon yerga chizilgan bo‘ladi, shu bois, xato qilishdan qo‘rqmaysiz. Ammo teatrda bu arqon bir necha o‘n metr balandlikda tortiladi. Xavfsizlik kafolati haqida gap bo‘lishi mumkin emas. Sahnada yolg‘iz qolasiz”, degan edi mashhur kinoyulduzi Al Pachino. San’atning har ikki turida ham ko‘p yillardan buyon teng ijod qilasiz. O‘rtadagi tafovut nimalarda ko‘rinadi?

(Davomi 5-sahifada).

YANGI DAVR DARVOZASI

Boshlanishi 1-sahifada.

Masalan, yer maydonlari va bo‘sh turgan davlat obyektlari imtiyozli shartlarda ajratiladi, markazlar uchun zarur bo‘lgan barcha infratuzilma davlat hisobidan yaratiladi, zamonaviy o‘quv markazlarini qurish va jihozlash uchun banklardan olinadigan kredit stavkalarining bir qismi davlat tomonidan kompensatsiya qilib beriladi.

Qo‘lida kasbi bor, lekin dunyo bozoridagi o‘zgarishlar fonida yangi ko‘nikmalarni, xususan, IT, raqamli texnologiyalar yoki yashil energetika sohalarini egallamoqchi bo‘lgan yoshlar uchun yangi inqilobiy qadam sifatida “kasb vaucheri” tizimi joriy etilmoqda. Har yili 50 ming nafar yoshning zamonaviy kasblarni mustaqil va sifatli o‘rganishi uchun xarajatlar davlat tomonidan foizsiz ssuda hisobidan to‘liq qoplab beriladi. Og‘ir ahvoldagi, ehtiyojmand oilalarning farzandi bo‘lgan va hozirda ishsiz turgan 85 ming nafar yigit-qizga xususiy o‘quv markazlarida istalgan kasbni egallashi uchun bepul vaucherlar taqdim etiladi. Shu yilning o‘zida ushbu yangi tizimning samarali faoliyatini boshlash uchun davlat byudjetidan maqsadli ravishda 120 milliard so‘m ajratildi.

Yaratilayotgan imkoniyatlar, sharoitlar O‘zbekiston yoshlar siyosatida yangi davr boshlanganini ko‘rsatadi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar yoshlarning nafaqat jismoniy, balki ma’naviy va intellektual sog‘lomligini ta’minlashga qaratilgan. “Kelajak bilimlari ekotizimi” va “kasb vaucherlari” tizimining joriy etilishi – yurtimizda Uchinchi Renessans poydevorini yaratadigan, bilimlar iqtisodiyotini boshqara oladigan yangi inson kapitalini tarbiyalash yo‘lidagi ulug‘vor qadamdir. Zero, o‘z bilimiga, zamonaviy kasbiga va Vataniga sodiq bo‘lgan yoshlik – kuchli, yengilmas va farovon davlatning eng oliy kafolatidir.

Shu ma’noda, yoshlarning salohiyatidan mamlakat rivoji va xalqaro obro‘sini oshirish yo‘lida foydalanishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Xususan, xorijiy tillarni mukammal biladigan 650 mingdan ziyod yoshlar salohiyatidan mamlakatning boy tarixi, madaniy merosi, turizm va eksport imkoniyatlarini xalqaro maydonda targ‘ib qilishda foydalanish uchun ishga tushirilib, har yili 20 milliard so‘mdan ajratiladi. Yetakchi xorijiy oliygohlarda o‘qiyotgan 14 mingdan ortiq yigit-qizning ta’til davrida yurtimizdagi vazirlik, hokimlik, davlat va xususiy kompaniyalarda amaliyot va stajirovka o‘tashi uchun raqamli muloqot platformasi ishga tushiriladi. “El-yurt umidi” jamg‘armasi orqali yoshlarni xususiy sektor buyurtmasi asosida ham nufuzli xorijiy oliygohlarda o‘qitish imkoniyati yaratiladi. Davlat boshqaruvida yoshlarga ishonchni kuchaytirish maqsadida 5 ta yo‘nalishda “TOP-100” dasturi amalga oshirilib, g‘oliblar rahbarlik lavozimlariga tavsiya etiladi. Har yili 2 ming nafar iqtidorli yoshni xalqaro tashkilotlarga amaliyotga yuborish rejasi ishlab chiqiladi. Ayni paytda yoshlarni ish bilan ta’minlash va tadbirkorlikka jalb etish uchun yangi rag‘batlar joriy etilayotgani ham e’tiborga molik. Olaylik, oliygoh bitiruvchisini ishga olgan tadbirkorlar uchun yosh mutaxassisga nisbatan daromad va ijtimoiy soliq bir yil davomida 1 foiz etib belgilanadi.

Bu 200 mingga yaqin bitiruvchini ishga joylashtirish uchun muhim omil bo‘ladi. “Kafolatlangan birinchi qadam” paketi esa ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan, harbiy xizmat, migratsiya va jazoni o‘tab qaytgan, jismoniy imkoniyati cheklangan yoshlarni qo‘llab-quvvatlash uchun joriy etiladi. “Ustoz – talaba” dasturi asosida uyushmagan yoshlarga ko‘maklashgan talabalar ham rag‘batlantiriladi. Mahalliy brendlar franshizasini oladigan yigit-qizlarga Yoshlar tadbirkorligi jamg‘armasidan 300 million so‘mgacha foizsiz ssuda ajratiladi. Mazkur dasturlar uchun 500 milliard so‘m yo‘naltiriladi. Yoshlar xablari esa kasb va til o‘rganish, ishga joylashish, tadbirkorlik bo‘yicha xizmatlardan “yagona darcha” tamoyili asosida foydalanish imkonini beradi.

O‘zbekiston iqtisodiyot hajmini 2030-yilgacha 240 milliard dollardan oshirishni rejalashtirgan. Maqsadga erishishda innovatsion startaplar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Har bir vazir, tarmoq rahbari va hokim “1 mingta masalaga – yoshlardan 1 mingta yechim” loyihani ishga tushiradi. Yoshlar ishlari agentligi biznes, AT va kreativ iqtisodiyot yo‘nalishidagi 100 ta eng yaxshi loyihaga 1 milliard so‘mgacha investitsiya kiritadi. “Raqamli hukumat” markazida birinchi superkompyuter klasteri ishga tushirildi, kelgusi yil uning quvvati 3 karra oshiriladi. Joriy yilda 20 ta oliygohda sun’iy intellekt laboratoriyalari tashkil etilsa, bundan yoshlar bepul foydalanib, muammolarga yechimlar ishlab chiqadi.

Davlatimiz rahbari tomonidan taqdim etilayotgan keng ko‘lamli dasturlar va imkoniyatlar Yangi O‘zbekiston yoshlarini XXI asrning haqiqiy drayverlariga, global raqobatda o‘z o‘rniga ega bo‘lgan buyuk bunyodkorlarga aylantirishi shubhasizdir. Asosiy masala – mazkur imkoniyatdan foydalana bilishda. Bu yo‘lda yoshlar xorijiy tillarni mukammal egallashi jahon axborot va ta’lim maydoniga chiqishning yagona yo‘lidir.

Buyuk jadid bobomiz Abdulla Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” kitobida ta’kidlagandek, “Ilmsiz kishi mevasiz daraxt kabidur”. Navnihollar shig‘il samara berishi uchun sun’iy intellekt va raqamli iqtisodiyot manbalaridan to‘laqonli oziqlanishi shart. Ochiq muloqot Yangi O‘zbekiston yoshlari uchun yangi davr darvozasini ochdi. Bugun yaratilayotgan imkoniyatlardan unumli foydalanish, doimiy izlanish va innovatsiyalarga intilish har bir yigit-qizning bosh maqsadiga aylanishi lozim. Zero, intellektual salohiyati yuqori yoshlar bor yurtda taraqqiyot hech qachon to‘xtamaydi. Biroq imkoniyatning mavjudligi o‘z-o‘zidan natija bermaydi. Undan foydalanish uchun intilish, tashabbus va mehnat talab etiladi. Bu esa yoshlar, talabalar oldiga shaxsiy mas’uliyat masalasini qo‘yadi. Bugun orzulari ushalayotgan, bilimi va kasbi bilan dunyoni zabt etayotgan o‘zbek yoshlari Vatan suyanchi va iftixoridir. Orqasida doim qo‘llab-quvvatlaydigan suyanch tog‘i bor yosh avlod hech qachon to‘xtamaydi va eng yuksak marralarni zabt etishda davom etadi.

Iqbol MIRZO

MUJDA

YOSHLAR TEATRI *muborak!*

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev joriy yilning 30-iyunida Yoshlar kuni munosabati bilan poytaxtimizdagi Olimpiya shaharchasida o‘tkazilgan tantanali marosimda ishtirok etdi. Mazkur tadbirda yosh ijodkorlar oilasi sifatida qatnashish sharafiga muyassar bo‘lganimizdan behad mamnunmiz. Sababi, bu tadbirda o‘zbek adabiyotining yangi avlod vakillari sifatida mamlakatimizda kechayotgan ijodiy yuksalish jarayonlari, yoshlarga yaratilayotgan keng imkoniyatlar uchun muhtaram Prezidentimizga bevosita tashakkur aytish imkoniga ega bo‘ldik.

Fevral oyida “Jadid” gazetasi tomonidan amalga oshirgan ijodiy safarimiz davomida hazrat Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Mavlono Lutfiy, Abu Rayhon Beruniy, Boborahim Mashrab va yana ko‘plab allomalarimiz bilan bog‘liq muqaddas qadamjolarni ziyorat qilishga musharraf bo‘lgandik. Shu jarayonda bir turkum tarixiy-publisistik maqolalar va ko‘rsatuvlar tayyorlangani ziyrak mushtariylarimizga yaxshi ma’lum. O‘shanda daryo ortidagi qardoshlarimizning Prezidentimiz olib borayotgan tinchlikparvar tashqi siyosatni yuksak e’tirof etgani, O‘zbekiston tomonidan ko‘rsatilayotgan insonparvarlik yordamlari va yaxshi qo‘shnichilik siyosati uchun cheksiz minnatdorlik bildirgani, eng muhimi, samimiy salomlarini yetkazish imkoniga ega bo‘lganimizni aytmaysizmi?!

Uchrashuv davomida ijodiy safar taassurotlarini o‘zida jamlagan “Hirotga, bobomning huzuriga!” nomli kitobning ilk nusxasini muhtaram Prezidentimizga yuksak ehtirom ila taqdim etdik. Davlatimiz rahbari kitob nomi xususida iliq fikr bildirib, uning ma’naviy yuki va ramziy mazmuniga alohida to‘xtaldi. Bu yuksak e’tirof ajdodlar merosini o‘rganish hamda uni keng jamoatchilikka yetkazish yo‘lidagi izlanishlarimizni ishonch bilan davom ettirishga undaydi.

Kelgusida ham ajdodlarimizning dunyo bo‘ylab sochilib ketgan merosini o‘rganish, ular bilan bog‘liq tarixiy manbalar va ziyoratgohlarni keng jamoatchilikka tanitish, hujjatli ko‘rsatuvlar, kitoblar va maqolalar orqali bu bebaho ma’naviy merosni yosh avlodga yetkazish yo‘lidagi sa’y-harakatlarimizni izchil davom ettirish niyatidamiz.

Bugungi globallashuv va mafkuraviy kurashlar davrida yoshlarni milliy ruhda tarbiyalash hamda ularning qalbiga vatanparvarlik g‘oyalarini singdirishda she’riyatning o‘rni beqiyos. Muloqot davomida ana shu oliy maqsadlarga xizmat qilayotgan, Respublika ma’naviyat va ma’rifat markazi tomonidan amalga oshirilayotgan “So‘z” loyihasida muntazam ishtirok etib kelayotganimizni alohida ta’kidlab o‘tdik. Zero, mazkur loyiha milliy adabiyotimiz durdonalarini xalqimizga yetkazish, ijodkorlarni qo‘llab-quvvatlash va yoshlarni kitobxonlikka undashda haqiqiy mayoq vazifasini o‘tamoqda.

Yoshlar ishlari agentligining “Mutolaa” loyihasi hamda O‘zbekiston Milliy kutubxonasi hamkorligida o‘tkazib kelinayotgan teatrlashtirilgan nazm kechalarida ham faol ishtirok etayotganimiz, xususan, Sohibqiron Amir Temur tavalludining 690 yilligiga bag‘ishlab, “Ishq adolatdadur!” nomli she’riy-adabiy kechani tashkil etganimizdan ko‘pchilik xabardor. Uchrashuv davomida keyingi yillarda keng ommalashayotgan shu kabi ijodiy loyihalar, teatrlashtirilgan she’riy konsertlar orqali milliy adabiyot, musiqa, qadriyatlar va an’analarimizni yoshlar orasida targ‘ib etish borasida amalga oshirilayotgan ishlar xususida fikr yuritdik. Bugungi kunda mazkur loyihalar adabiyot ixlosmandlari, keng jamoatchilikni birlashtirayotgani, axborot oqimi shiddatli bo‘lgan davrda she’riyatni sahnaviy ifoda orqali qalblarga yanada ta’sirchan yetkazish imkonini berayotganini alohida ta’kidladik.

So‘zimiz yakunida ana shu adabiy konsertlardan bir parcha sifatida, yurt himoyasi yo‘lida qahramonlarcha halok bo‘lgan mard o‘g‘lonlarimizning o‘chmas xotirasiga bag‘ishlangan “Vatan sha’ni uchun kurashgil, to‘ram” hamda “Bu elning har o‘g‘li, qizi qahramon” nomli she’rlarni ijro etdik. Muhtaram Prezidentimizning she’riyatga bo‘lgan yuksak e’tiborlari va bizga bildirgan samimiy munosabatlari ko‘nglimizni tog‘dek ko‘tarib, yangi ijodiy izlanishlarga undadi.

Ayni shu lahzada uchrashuvning eng unutilmas va tarixiy sahifasiga aylangan voqea sodir bo‘ldi. Davlatimiz rahbari buyuk adib Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanidagi mashhur iborani eslab, “Bu dargohdan hech kim norizo bo‘lib ketmasligi kerak”, deb lutf qildi. Yosh ijodkorlarning keyingi yillarda adabiyot va san’at kabi bir qator sohalarda erishayotgan yutuqlari, jumladan, she’riyatni keng ommaga zamonaviy va ta’sirchan shakllarda yetkazishga qaratilgan ijodiy loyihalarini yuksak baholab, mamlakatimizda Yoshlar teatrini tashkil etish yuzasidan tarixiy topshiriq berdi. Shu bilan birga, mazkur teatr faoliyatiga rahbarlik qilish mas’uliyati zimmamizga yuklanishini ma’lum qildi.

Prezidentimiz topshirig‘iga muvofiq, tashkil etiladigan teatrning konsepsiyasi, ijodiy yo‘nalishlari, repertuari va dasturini ishlab chiqish vazifasi tegishli davlat tashkilotlariga yuklatildi. Ushbu teatrning asosiy maqsadi she’riyat, badiiy so‘z va teatr san’atini o‘zaro uyg‘unlashtirgan holda, milliy adabiyotimizning eng sara namunalarini sahnaga olib chiqish, yosh iste’dodlarni kashf etish va ularni qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, ma’naviy-ma’rifiy targ‘ibotning zamonaviy va ta’sirchan shakllarini yanada rivojlantirishdan iborat bo‘ladi.

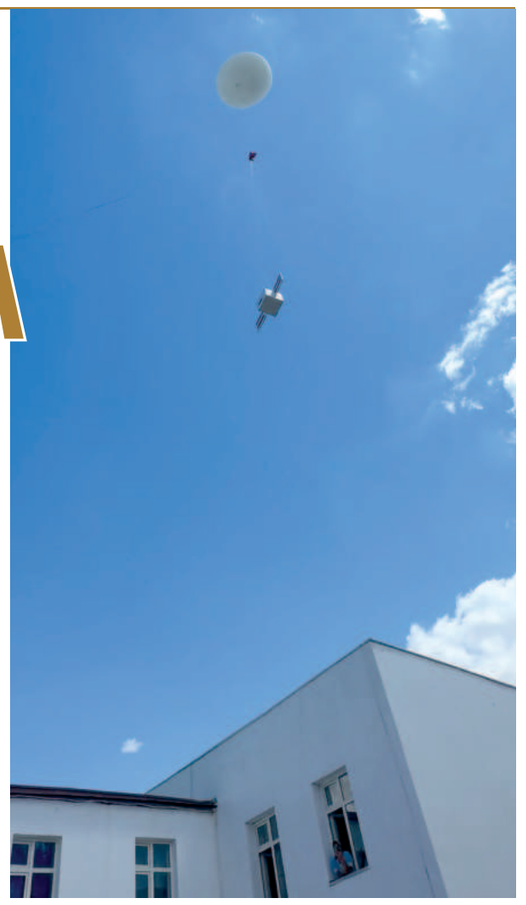
Biz bu ishonchni Vatan va xalq oldidagi yuksak mas’uliyat sifatida qabul qilamiz hamda muhtaram Prezidentimiz belgilab bergan vazifalarni munosib ado etish, mamlakatimizda she’riyat va teatr san’atining yangi bosqichini shakllantirish yo‘lida bor kuch va salohiyatimizni safarbar etamiz..

Shahriyor SHAVKAT,
“Kelajak bunyodkori”
medali sohibi

Nozima HABIBULLAYEVA,
Zulfiya nomidagi davlat mukofoti
sovrindori

TADQIQ

DIQQAT! PARVOZDA “LOCHIN”!

Prezident Shavkat Mirziyoyev 30-iyun kuni Olimpiya shaharchasida Yoshlar kuni munosabati bilan tashkil etilgan maxsus ko‘rgazmada mamlakatimizning faol va izlanuvchan yoshlari bilan uchrashdi. Davlatimiz rahbari ularning qator sohalardagi loyihalari bilan tanishdi, tashabbuskorlar bilan shaxsan muloqot qildi.

Bundan avvalroq, yil boshida Davlatimiz rahbari koinotga sun’iy yo‘ldosh uchirish hamda birinchi o‘zbek fazogirini tayyorlash bo‘yicha dastlabki ishlar taqdimoti bilan tanishgan edi. Taqdimotda 2028-yilda “Mirzo Ulug‘bek” nomli 6U formatdagi ilmiy sun’iy yo‘ldoshni uchirish taklif qilingan, mutaxassislarni tayyorlash va muhandislik jamoasini shakllantirish ham nazarda tutilgandi.

Bu e’tibordan ilhomlangan iqtidorli yoshlar ham samarali tajribalarga qo‘l uryapti. Joriy yil 29-iyun kuni O‘zbekiston tarixida birinchi marta oliy o‘quv yurti talabalari tomonidan yaratilgan stratosfera zondi – “Lochin-1” Qoraqalpog‘istonning Mo‘ynoq hududidan uchirildi hamda 41,3 kilometr balandlikka ko‘tarildi. Maqsad: stratosferaning noyob atmosfera sharoitlarini o‘rganish, O‘zbekiston hududini koinot fonida o‘ta yuqori aniqlikda tasvirga olish hamda talabalarning ilmiy-tadqiqot va muhandislik ko‘nikmalarini rivojlantirish. Mutaxassislar fikriga ko‘ra, parvoz amaliyoti rejaga asosan to‘la muvaffaqiyatli yakunlandi.

Bu loyiha Buxoro innovatsiyalar universitetining izlanuvchan tadqiqotchilari tomonidan amalga oshirildi. Unga mazkur oliy o‘quv yurti o‘qituvchisi, yosh olim Umidjon Rustamov rahbarlik qildi.

– “Lochin-1” loyihasini rektorimiz, pedagogika fanlari doktori, professor Dilnoz Ro‘ziyevaga taqdimot qilganimizda bizga ishonch bildirdi. To‘liq moliyalashtirishni o‘z zimmasiga oldi. Biz ham do‘stlarimiz bilan muvaffaqiyatli parvoz uchun harakat qildik. Nihoyat, zondimiz Ozon qatlamining asosiy qismidan yuqoriga chiqa oldi, – deydi jamoa a’zosi Olimjon Isomjonov hayajon bilan. – Eng qiyini zond qo‘ngach boshlandi. Qurilma start nuqtasidan 144 chaqirim uzoqlikka, cho‘lga tushdi. Yo‘lsiz biyobonda qidiruv tizimlari orqali yigirigma soatdan ko‘proq vaqt sarflab, tadqiqot uskunamizni topdik. Muhimi: zondga shikast yetmagan – kameralar, sensorlar, yozib olingan barcha ma’lumotlar saqlangan. Natija oldida barcha mashaqqatlar unutilib ketdi. Endi keyingi qadamni qo‘ysak bo‘ladi. Navbat olingan ma’lumotlarni tahlil qilish va “Lochin-2” missiyasini boshlash.

Buxorolik yoshlarning harakatida ilm-fanga kirib kelayotgan Yangi O‘zbekistonning oltin avlodiga xos qat’iy intilish, jadid bobolarimiz orzu qilgan darajaga erishish va ilmu tafakkur mujassam.

Bu kabi loyihalar bardavom bo‘lishiga va mamlakatimizda quloch yoyib, samoni ko‘zlagan talabalarimizga qanot bo‘lishiga tilakdoshmiz.

Jamoliddin BADALOV

ISLOM MOLIYASI: ZARURATMI YO IMKONIYAT?

Boshlanishi 1-sahifada.

– Islom banklari, aslida, an’anaviy banklardan ko‘pam farq qilmaydi, deb hisoblaydiganlar ham yo‘q emas. Bu borada nima deysiz?

– Darhaqiqat, yakuniy moliyaviy natija nuqtayi nazaridan bu ikki tizim o‘xshash ko‘rinadi. Lekin iqtisodiy mohiyati jihatidan farqi katta. An’anaviy bankda pul – mahsulot (tovar), foiz – uning narxi. Islom banklarida esa pul vosita, xolos, asl obyekt – real aktiv. Bu faqat nazariy emas, balki xatarlar taqsimlanishi, balansning tuzilishi va iqtisodiy muvozanatga ta’siri nuqtayi nazaridan juda jiddiy amaliy farqdir.

Dunyo amaliyotida, ayniqsa, ayrim mamlakatlarda, islom banklari qobig‘i saqlanib, mazmun-mohiyati yo‘qolgan holatlar kuzatilgan va kuzatilmoqda. Buni ham ochiq aytish kerak. Bunda asosiy himoya vositasi – mustaqil va vakolatli Kuzatuv kengashlaridir. Ular faqat nomiga emas, amalda huquqiy vakolatga ega bo‘lishi, mahsulot (xizmat)larni chuqur tekshirishi va bozor ishtirokchilariga hisobot berishi kerak. Islom banklari nufuzi boshidan to‘g‘ri shakllansa, xatolarni tuzatish oson bo‘ladi. Boshidan noto‘g‘ri ketsa, ishonch tiklanmaydi.

– Islom banklarining O‘zbekiston iqtisodiyotiga qanday aniq foydasi bor?

– Men bu borada uchta asosiy yo‘nalishni ko‘raman.

Birinchisi, investitsion imkoniyatlar. Islom moliyasi bozorlari, xususan, Ko‘rfaz mamlakatlari, Malayziya jahonning eng yirik likvidlik manbalaridan biri. Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, xorijiy investorlarning O‘zbekiston moliya bozoriga kirishga qiziqishi katta. Natijada mamlakat bank tizimiga 1 milliard dollar miqdorida investitsiya kiritilishi mumkin. Biz ularning tajribasi va pullarini sarmoya sifatida jalb qilishimiz kerak.

Ikkinchi jihat aholini bank-moliya tizimiga faol jalb qilish bilan bog‘liq. O‘zbekistonda hali ham aholining katta qismi bank xizmatlaridan chetda. Islom banklari ularni jalb qilish uchun muhim vosita bo‘lishi mumkin.

Uchinchisi – raqobat. Islom bank tizimi bilan bir qatorda, an’anaviy banklar ham xizmat sifatini yaxshilashga majbur bo‘ladi. Bu esa umumiy tizim uchun foydalidir.

– Siz uzoq yillar mamlakat iqtisodiyotini ichidan kuzatib kelyapsiz. Islom bank faoliyati bo‘yicha qonun “pishib yetilgan” paytda qabul qilindimi yoki biroz kechga qoldikmi, nima deb o‘ylaysiz?

– Iqtisodiyotda “vaziyat yetilishi” uchun odatda uchta omil kerak: siyosiy iroda, bozor talabi va institutsional tayyorgarlik. O‘zbekistonda bugun shu uch omil bor.

Siyosiy iroda – davlat investitsiya iqlimini yaxshilash, islom kapitalini jalb qilish strategiyasida islom banklari faoliyatini tashkil qilish haqida aniq yozilgan. Yangidan ishlab chiqilgan 2026–2030-yillarga mo‘ljallangan “O‘zbekiston-2030” strategiyasida islomiy moliyaning huquqiy asoslarini yaratgan holda, uchta tijorat bankida islomiy moliya xizmatining yo‘lga qo‘yilishi belgilangan.

Bozor talabi – mikromoliya sohasida islom moliyasi mahsulotlariga katta qiziqish kuzatilmoqda. Islom moliyasi tamoyillariga muvofiq bo‘lgan moliyalashtirish hajmi oshib bormoqda. Birgina 2026-yilning o‘tgan davri mobaynida mikromoliya tashkilotlari tomonidan ko‘rsatilgan islomiy moliyalashtirish hajmi 11,2 milliard so‘mni tashkil etgan. Ko‘rsatilgan xizmatlarning asosiy qismi – 70 foizga yaqinini murobaha bitimlari, 19 foizini muzoraba va 12 foizini islomiy ijara tashkil etadi. Ular orasida jismoniy va yuridik shaxslar mavjud, Toshkent shahri va Namangan viloyati faol.

Institutsional tayyorgarlik – Markaziy bank bir necha yil davomida tayyorgarlik ishlarini olib bordi, me’yoriy baza yaratildi. Shuning uchun bu qonun tasodifiy yoki kech emas, o‘z vaqtida qabul qilingan, deb o‘ylayman.

Qonun – bu faqat ruxsat: u nima qilish va nima qilmaslik kerakligini belgilab beradi. Asosiy ish endi boshlanadi: malakali xodim-mutaxassislar tayyorlash, maxsus kuzatuv kengashlarini tashkil etish, audit tizimini yo‘lga qo‘yish, tadbirkorlar va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va boshqa vazifalar bor.

Iqtisodchi sifatida, birinchi navbatda mutaxassislar tayyorlash masalasiga e’tibor qaratish kerak, deb o‘ylayman. Bugun mamlakatimizda shariat va moliyani bir vaqtda chuqur biladigan mutaxassislar soni kam. Shu bo‘shliqni tezda to‘ldirmasak, qonun yaxshi bo‘lsa ham, amaliyot qiyin kechishi mumkin. To‘g‘ri, hozir O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi islom iqtisodiyoti va moliyasi sohasida malakali kadrlar tayyorlash hamda moliyaviy savodxonlik borasida mamlakatimizda tayanch oliygoh sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu yerda boshqa ta’lim yo‘nalishi bilan bir qatorda, islom iqtisodiyoti va moliyasi yo‘nalishida bakalavriat va magistratura bosqichlarida kadrlar tayyorlanmoqda, darsliklar va o‘quv qo‘llanmalari yaratilmoqda. Lekin bu hali juda kam, albatta.

– O‘zbekistonda islom bank-moliya tizimi rivoji oldidagi eng katta to‘siq-muammolar qaysilar va ularni qanday hal qilish mumkin?

– Bu yerda uchta asosiy to‘siq bor, deb bilaman.

Birinchisi, yuqorida aytganimdek, xodimlar-mutaxassislarning tanqisligi. Islom moliyasi – bu o‘ziga xos soha. Islom huquqi va iqtisodiyot-moliya sohasini bir vaqtda bilish talab etadi. Bugun mamlakatimizda shu ikki yo‘nalishni chuqur biladigan mutaxassislar kam. Yechimi – oliy o‘quv yurtlari va xalqaro tashkilotlar, AAOIFI, IIFM, INCEIF kabi institutlar bilan tizimli hamkorlikni yo‘lga qo‘yishdir. Malayziya, Bahrayn tajribasini o‘rganish, o‘zimizda sertifikat dasturlarini ishga tushirish zarur.

Shuni e’tiborga olib, O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasida davlat granti asosida “O‘zbekistonda islom kapital bozorini shakllantirish metodologiyasini yaratish” fundamental loyihasi bajarilmoqda. Loyiha doirasida “O‘zbekistonda islom kapital bozorini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari” monografiyasi, “Qur’oni Karimdagi iqtisodiy-moliyaviy masalalarga doir oyatlar” kitobi va “Islom moliyasi” izohli lug‘ati shakllantirildi. Bundan tashqari, “O‘zbekistonda islom kapital bozorining shakllanishi: tendensiya va tahlillar” monografiyasi nashrga tayyorlandi. Bunday tadqiqot va adabiyotlar qancha ko‘p bo‘lsa, shuncha yaxshi.

Ikkinchisi moliyaviy savodxonlik muammosidir. Aholining katta qismi islom bank faoliyati haqida yo umuman tasavvurga ega emas yoki noto‘g‘ri tushunadi – uni “foizsiz kredit” deb tasavvur qiladi. Mijoz mahsulot mohiyatini tushunmasa, uning imkoniyatlaridan to‘g‘ri foydalana olmaydi. Bu muammoning yechimi tizimli ma’rifat – ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va ta’lim muassasalari orqali maqsadli tushuntirish ishlarini olib borishdir.

Uchinchisi – soliq va huquqiy muhit. Qonun qabul qilindi, lekin ikkilamchi me’yoriy asos hali to‘liq shakllanmagan. Xususan, oldi-sotdi amaliyotlari ketma-ketligi bilan bog‘liq soliq masalalari, mol-mulk reyestri masalalari, Kuzatuv kengashlarining huquqiy maqomi – bular yechimini kutayotgan masalalardir. Bu sohada qonunchilikni tezda takomillashtirish, tartibga soluvchi idoralar va amaliyotchilar o‘rtasida doimiy muloqot mexanizmini yo‘lga qo‘yish zarur.

O‘zim ancha yillardan beri talabalarga iqtisodiyotdan saboq berib kelaman, tajribamdan bilaman: eng yaxshi qonun ham, eng yaxshi mahsulot ham, agar odamlar uni tushunmasa, samara bermaydi. Moliyaviy savodxonlik – bu, tizimning “yoqilg‘isi”, xolos. U tizimni harakatga keltirish uchun zarur. Men savodxonlikni oshirish ishini kamida uchta qatlamda olib borish kerak, deb hisoblayman.

Birinchi qatlam – ommaviy ma’rifat. Bu yerda asosiy vosita – oddiy til. Islom moliyasini tushuntirishda ko‘pincha arabcha atamalar to‘siq bo‘ladi. Odamlarga avval masalaning mohiyatini tushuntirish kerak, so‘ngra atamalarni berish lozim. Bunda televideniye, ijtimoiy tarmoqlar – barcha imkoniyatlardan foydalanish kerak. Ayniqsa, yoshlar uchun qaysi format qulay bo‘lsa, o‘shani qo‘llash yaxshi samara beradi.

Yana bir muhim jihat – ishonch masalasi. Odamlar ma’lumot olishi uchun, avvalo, manbaga ishonishi zarur. Shuning uchun savodxonlik ishini davlat, banklar va mustaqil ekspertlar birgalikda olib borishi muhim. Agar ma’rifat faqat banklardan kelsa, odamlar uni reklama deb qabul qiladi.

Xullas, savodxonlik bir martalik kampaniya emas, uzoq muddatli strategik ish. Bu ishni bugun boshlamasak, ertaga tizim barpo bo‘lishi mumkin, lekin uni ishlatadigan ongli mijoz bo‘lmaydi.

Ikkinchi qatlam – tadbirkorlar uchun maqsadli ta’lim. Aholi umumiy ma’lumotga muhtoj bo‘lsa, tadbirkor amaliy bilimga muhtoj bo‘ladi. Unga “Islom moliyasi nima?” emas, “Mening biznesim uchun qaysi mahsulot mos, qanday rasmiylashtiraman, soliq nuqtayi nazaridan qanday bo‘ladi?” degan savollarga javob kerak. Shu sababli tadbirkorlar uchun alohida seminar va treninglar, misol va keys-stadilar asosida tuzilgan qo‘llanmalar zarur. Tadbirkorlar assotsiatsiyalari, Savdo-sanoat palatasi kabi tashkilotlar bu ishda asosiy hamkor bo‘lishi kerak.

Uchinchi qatlam – ta’lim tizimiga integratsiya. Bu – eng uzoq muddatli, lekin eng ta’sirchan yo‘l. Agar islom moliyasining asoslari maktab va kollej dasturlariga kirib borsa, o‘n yillarda savodli avlod yetishib chiqadi. Iqtisodiyot, tadbirkorlik, huquq fakultetlarida islom moliyasi bo‘yicha kurslar joriy qilish nafaqat savodxonlikni, balki soha uchun kadrlar tayyorlashni ham ta’minlaydi.

– O‘zbekistonda islom moliyasi faqat bank faoliyati yoki mikromoliya tashkilotlari bilan cheklanib qoladimi yoki boshqa imkoniyatlar ham bormi?

– Juda o‘rinli savol. Afsuski, ko‘pchilik islom moliyasini faqat islom banklari sifatida ko‘radi. Aslida, islom moliyasi ancha keng ekotizim. Bank va mikromoliya bu ekotizimning faqat bir qismi, xolos.

Birinchisi, islom kapital bozori, xususan, sukuk. Sukuk – shariatga muvofiq obligatsiyalardir. Yo‘llar, elektr va suv ta’minoti kabi davlat infratuzilma loyihalarini sukuk orqali moliyalashtirish mumkin. Bu byudjetga og‘irlikni ortmasdan, Ko‘rfaz va Malayziya investorlarini jalb qilishning samarali yo‘lidir. Ayniqsa, “yashil sukuk” (ekologik loyihalar doirasida) bugun dunyoda juda katta qiziqish uyg‘otmoqda.

Ikkinchisi, takaful, ya’ni islom sug‘urtasi. Sug‘urta bozori O‘zbekistonda zaif rivojlangan. Takaful esa an’anaviy sug‘urtaga muqobil tizim sifatida katta potensialga ega. O‘zaro kafolatlashuv tamoyiliga asoslangan bu tizim aholiga tushunarliroq va qabul qilishga osonroq bo‘lishi mumkin.

Uchinchisi, islom investitsiya jamg‘armalari (fondlari). Shariatga muvofiq, aksiya fondlari, qo‘shma investitsiya fondlari investorlarga halol investitsiya imkoniyatini beradi. Bugun dunyoda shariat asosida boshqarilayotgan aktivlar hajmi 150 milliard dollardan oshgan. O‘zbekistonda bu bozor amalda yo‘q, bu esa katta bo‘shliq mavjud, degani.

To‘rtinchisi, ijtimoiy islom moliyasi: vaqf va zakot institutlari. Bu yo‘nalish odatda kam tilga olinadi, lekin iqtisodiy ahamiyati juda katta. Vaqf, mulkni jamiyat manfaati yo‘lida vaqf etish tizimi tarixda maktablar, madrasalar, kasalxonalar, infratuzilmani moliyalashtirgan. Bugun Turkiya, Malayziya, Bangladesh vaqfni zamonaviy investitsiya vositasiga aylantirishga muvaffaq bo‘lmoqda. O‘zbekistonda vaqf institutini zamonaviylashtirish nafaqat diniy, ayni paytda ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan ham katta imkoniyatdir.

Xullas, islom moliyasini faqat “foizsiz bank” deb tasavvur qilish xato. O‘zbekiston oldida to‘liq islom moliyasi ekotizimini qurish imkoniyati bor. Buning uchun strategik tafakkur, izchil siyosat va malakali mutaxassislar zarur.

– Agar siz shu mavzuda uchta muhim tavsiya berishingiz lozim bo‘lsa, ular kimlarga qaratilgan va nimalardan iborat bo‘lardi?

– Avvalo, davlat organlari va tartibga soluvchi tizimga shoshilmasdan, lekin izchil ish yuritishni tavsiya etgan bo‘lardim. Islom bank-moliya tizimini bir kechada yo‘lga qo‘yib bo‘lmaydi. Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, Malayziya va Bahrayn kabi eng muvaffaqiyatli mamlakatlar bu yo‘lni o‘nlab yillar davomida bosqichma-bosqich bosib o‘tgan. Shuning uchun asosiy vazifa puxta me’yoriy asos yaratish, Kuzatuv kengashlarining mustaqil va vakolatli bo‘lishini ta’minlash, AAOIFI me’yorlariga e’tibor qaratish, tezlikdan ko‘ra sifatga ustuvorlik berishdan iborat.

Ikkinchi tavsiyam banklar va moliya muassasalariga oid. Islom bank tizimini “yangi mahsulot” emas, alohida biznes modeli sifatida qabul qilish zarur. Mutaxassislar tayyorlashga sarmoya kiritish, kerak bo‘lsa, xorijdan islom huquqi va islom moliyasi bo‘yicha mutaxassislarini jalb qilish, mahsulotlarni shaklan emas, mohiyatan shariatga muvofiq tarzda ishlab chiqish talab etiladi. Faqat shakl saqlanib, mazmun yo‘qolgan tizimlar oqibatda ishonchni ham yo‘qotgan va orqaga qaytgan.

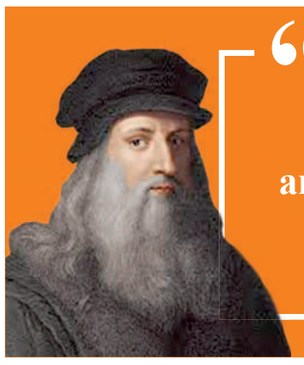
Uchinchi tavsiyam ilm-fan va ta’lim muassasalariga tegishli. Bu – eng muhim va eng kam e’tibor qaratilayotgan yo‘nalish. Agar biz o‘n yil ichida sohada o‘zimizning yuksak malakali mutaxassislarimizni tayyorlay olmasak, islom bank tizimi doimo tashqaridan import qilingan bilim va mutaxassislarga tayanib qoladi. Shuning uchun universitetlarda mustaqil islom moliyasi yo‘nalishlarini kengaytirish, tadqiqot markazlarini tashkil etish va xalqaro akademik hamkorlikni faollashtirish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

– So‘nggi savol: o‘n yildan keyin O‘zbekiston islom bank-moliya tizimini qanday ko‘rasiz?

– Men optimistman, lekin realist optimist. Bu masalada taxminlarim quyidagicha: joriy yilda ikki yoki uchta bankda islom darchalari ishlashni boshlaydi; o‘n yil ichida O‘zbekiston moliya tizimida islom bank-moliya tarmog‘i taxminan 5-6 foizlik ulushga ega bo‘lishi mumkin; besh yil ichida Islom kapital bozori (sukuk) rivojlanadi va davlat infratuzilma loyihalarini islom moliya vositalari orqali moliyalashtira boshlaydi.

Lekin bularning barchasi xodimlar tayyorlashga, kuzatuv nazorati sifatiga va xalqaro integratsiyaga – AAOIFI, IIFM kabi tashkilotlar bilan hamkorlikka bog‘liq. Agar shu uch omilga jiddiy e’tibor berilsa, O‘zbekiston Markaziy Osiyoda islom moliyasining mintaqaviy markaziga aylanishi mumkin.

Jahongir IMOMNAZAROV suhbatlashdi.

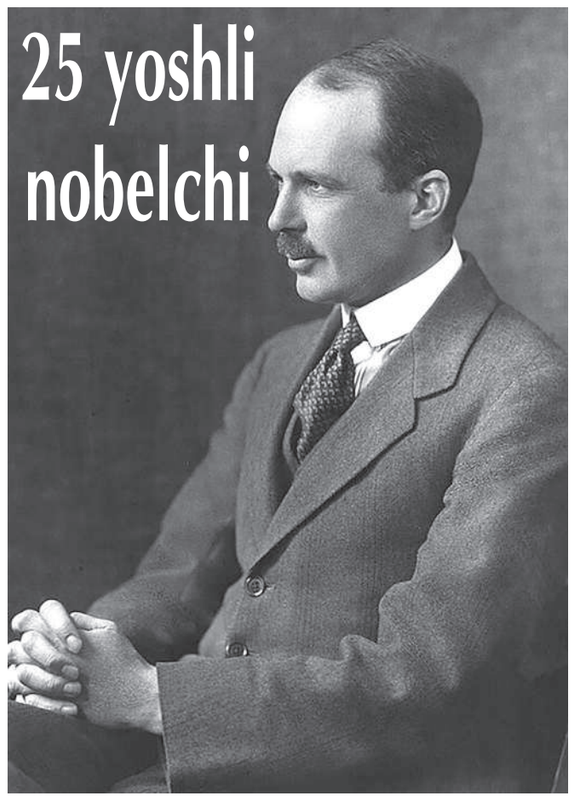

Dunyodagi eng oliy baxt – bu anglash zavqi.

Leonardo da VINCHI

OLAM OLIMI

Uilyam Lorens BREGG

TARJIMAYI HOL

Lorens Bregg Avstraliyaning Adelaida shahrida tug‘ilgan. O‘rta va oliy ta’limni shu yerda oldi. Otasi Uilyam Genri Bregg mashhur fizik bo‘lgan. 19 yoshida oilasi Buyuk Britaniyaga ko‘chib o‘tdi. Keyinchalik u stipendiat sifatida Kembrijning Triniti kollejida tahsil oldi.

Ota-bola Bregglarga 1915-yilda fizika bo‘yicha Nobel mukofoti beriladi. Bu paytda Lorens bor-yo‘g‘i 25 yoshda edi. Ammo u mukofotga olib borgan ilmiy kashfiyoti ustida 1912-yildan ish boshlagan. Ba’zilar tadqiqotning asosiy yuki otasiga tushgan, deb o‘ylashi mumkin, vaholanki, aslida teskarisi bo‘lgan: Lorensning g‘oyasini rivojlantirish va asboblar yaratishda otasi unga yordam bergan.

1921-yilda uylandi va to‘rt farzandning otasi bo‘ldi. Katta o‘g‘li Stiven keyinchalik “Rolls-Royce” kompaniyasida bosh muhandis sifatida faoliyat yuritdi.

Olim 1971-yil 1-iyulda vafot etdi.

MOHIYAT

Kashfiyot tarixi nemis fizigi Maks fon Lauening rentgen nurlari kristallardan o‘tganda difraksion manzara hosil qilishini aniqlashidan boshlandi. Bu yangilik Bregglarni ushbu yo‘nalishda chuqur tadqiqotlar o‘tkazishga ilhomlantirdi.

Lorens salafining tajribasiga yangicha yondashdi. U rentgen nurlarining to‘lqin uzunligi, nurning kristall yuzasiga tushishdagi sirpanish burchagi va kristall ichidagi atom qatlamlari orasidagi masofa o‘rtasidagi qat’iy matematik bog‘liqlikni kashf etdi. Fan tarixiga “Bregg tenglamasi” (yoki “Vulf-Bregg sharti”) sifatida kirgan ushbu qonuniyat kristallarning ichki tuzilishini o‘rganishda inqilob qildi. Difraksion manzaralarni tahlil qilish orqali insoniyat ilk bor moddalarning ichidagi atomlar qanday tartibda joylashganini aniq hisoblab chiqish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Nobel qo‘mitasi ushbu kashfiyotning ahamiyatini yuqori baholab, ota-o‘g‘ilni “rentgen nurlari yordamida kristall tuzilishini tahlil qilishdagi beqiyos xizmatlari uchun” yuksak mukofot bilan taqdirladi.

MARRADAN KEYIN

Hozirgacha jahonda Nobel mukofotidan nufuzliroq e’tirof yo‘q. Aksariyat olimlar umrining so‘ngida erishadigan darajaga 25 yoshida yetishgan olim harakatdan to‘xtab qolmadi. U o‘z ilmini amaliyotda, xususan, Birinchi Jahon urushi yillarida dushman artilleriyasini ovoz orqali aniqlash tizimini yaratishda muvaffaqiyatli qo‘lladi.

Keyinchalik, 1919–1937-yillarda Manchester, 1938–1953-yillarda Kembrij universitetlari professori sifatida faoliyat yuritdi. 1950-yillar oxirida Chastotalar bo‘yicha maslahat qo‘mitasiga raislik qildi.

Ilmiy xizmatlari uchun unga 1941-yilda ritsarlik unvoni berildi.

EHTIROM

Lorens Bregg ilm-fan sohasidagi eng yosh laureat sifatida doimo Nobel qo‘mitasining diqqat markazida bo‘lgan. 1965-yilda, taqdirlanganining 50 yillik yubileyi munosabati bilan Stokgolmdagi navbatdagi taqdirlash marosimiga faxriy mehmon sifatida taklif etildi. O‘shanda ser Lorens, tashkilotchilar taklifiga ko‘ra, yarim asr ichida sohada ro‘y bergan o‘zgarishlar haqida ma’ruza qildi. Odatda, marosimda faqat o‘sha yilgi laureatlar nutq so‘zlardi. Tarixda ilk bor faxriy mehmonga bunday oliy minbar taqdim etildi.

Jasmina ISROIL tayyorladi.

JADIDLARDAN MEROS QALAM

Boshlanishi 1-sahifada.

Tadbir avvalida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlariga bayram tabrigini Prezident matbuot kotibi Sherzod Asadov o‘qib eshittirdi. Shuningdek, Prezident farmoniga ko‘ra taqdirlangan hamkasblarimizga oliy mukofotlarni O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Raisi Tanzila Norboyeva topshirdi.

O‘zbekiston Jurnalistlari uyushmasi va tanlov tashkiliy qo‘mitasi raisi Shuhrat Oripov yig‘ilganlarni bayram bilan qutlab, “Oltin qalam” Milliy mukofoti uchun kelib tushgan ijodiy ishlar haqida batafsil ma’lumot berdi. Shundan so‘ng g‘olib va sovrindorlar statuetka, diplom hamda pul mukofoti bilan taqdirlandi. Bosh milliy mukofotga “O‘zbekiston 24” telekanali “Tahlilnoma” axborot-tahliliy jamoasi sazovor bo‘ldi. Jamoaga Prezident sovg‘asi – “BYD Chazor” avtomobili berildi.

* * *

21 ta o‘rin va 12 ta nominatsiya sohiblari orasida “Jadid” gazetasi tahririyatining borligi o‘ziga xos ramziy ma’noga ega. Zero, milliy jurnalistikamiz negizi bevosita jadidlar harakati va matbuot bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘zbekistonda “Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni”ning belgilanishiga ma’rifatparvar ajdodlarimiz ta’sis etgan “Taraqqiy” gazetasining birinchi soni chiqqan sana asos qilib olingan. Prezident tabrigida bunga alohida urg‘u berildi: “Bu yil ushbu qutlug‘ ayyom milliy matbuotimiz asosi – jadid bobolarimiz tomonidan “Taraqqiy” gazetasi tashkil etilganiga 120 yil, yurtimizda radioeshittirishlar ilk bor tajriba tariqasida uzatilganiga 100 yil to‘lgan kunlarda nishonlanayotgani unga alohida shukuh bag‘ishlamoqda”.

Shu kungacha gazetamizning 130 ta soni o‘quvchilarga yetib bordi. “Jadid” kutubxonasi” ruknida ikki jildli “Tilda, fikrda, ishda birlik!” to‘plami, “Millat fidoyilari” (Rustambek Shamsutdinov), “Botmasin chiqqan quyosh” (Bahodir Karim), “Hirotga, bobomning huzuriga” (Shahriyor Shavkat) kitoblari chop etildi, “Jadid.uz” sayti faoliyati yo‘lga qo‘yildi. Tahririyat faqat bosma nashr bilan cheklanib qolmay, media olamda ham o‘z so‘zini dadil aytib kelmoqda. Xususan, Telegram, YouTube, Facebook, Instagram kabi platformalarda yuz mingdan ortiq kuzatuvchiga ega.

Tahririyatimiz o‘tgan o‘ttiz oylik faoliyati davomida Prezidentimizning “Jadid” gazetasi jamoasi va mushtariylariga” yo‘llagan tabrigida belgilangan ustuvor vazifalarni amalga oshirib kelmoqda. Xususan, Davlatimiz rahbari: “Jadid” gazetasi ezgu an’analarni davom ettirib, ulug‘ ajdodlarimizning Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi bilan mushtarak bo‘lgan g‘oya va dasturlarini atroflicha yoritish, bu qutlug‘ merosni el-yurtimiz, birinchi navbatda, yoshlarimizning qalbi va ongiga yetkazishda, jamoatchilik fikrini shakllantirishda o‘ziga xos erkin minbar bo‘ladi, deb ishonaman”, deya ta’kidlagan edi. Ushbu yo‘nalishdan kelib chiqib, nashrimizda “Vatan manzumasi”, “Yurt qayg‘usi”, “Millat fidoyilari”, “Jadidshunoslik”, “Tarix va taqdir”, “Moziydan sado”, “Oydinlar”, “Qatag‘on qurbonlari”, “Ilm yo‘li”, “Abadiyat oralab”, “Boqiy meros” singari o‘nlab ruknlarda dolzarb maqolalar e’lon qilinmoqda.

* * *

Taqdirlash marosimida gazetamizning faol mualliflaridan Zuhriddin Isomiddinov “Davlat tilini rivojlantirish va nufuzini yanada oshirishga bag‘ishlangan eng yaxshi materiallar uchun” hamda Ro‘zimboy Hasan “Jamiyatdagi dolzarb mavzularga bag‘ishlangan eng yaxshi tanqidiy-tahliliy materiallar uchun” nominatsiyalari g‘olibi deb topildi. Har ikki muallifning eng yangi va sara materiallari ilk bor aynan “Jadid” sahifalarida dunyo yuzini ko‘rmoqda. Buni tahririyatning mualliflar bilan ishlash tizimini izchil yo‘lga qo‘ygani, dolzarb mavzulardagi chiqishlarga doimiy e’tibor qaratgani samarasi, deyish mumkin.

* * *

“Jadid” gazetasi jamoasi bundan keyin ham o‘z an’anasida sobit turib, jadidlar merosi va zamona jadidlariga minbar berishda davom etadi.

Jadidlar, avvalo, maorif va matbuot bilan millatning yo‘lini oydin qilishga intilgan edi. Bugun ularning orzusi ushalar ekan, “Jadid” tahririyatiga berilgan mukofotni buyuk ma’rifatparvar bobolarimizning yorqin xotirasiga ehtirom ramzi sifatida qabul qilamiz. O‘z navbatida, davlat mukofotlari sohiblari va tanlovning barcha g‘oliblarini samimiy qutlaymiz.

Otabek BAKIROV

TARIX VA TAQDIR

MIRZOLAR FOZILI

O‘sh shahrida Mirzafozilbek hoji Qosimbekov degan bir odam o‘tgan. U ma’rifat qaldirg‘ochlaridan biri edi. “Turkiston viloyatining gazeti”, “Sadoyi Turkiston”, “Sadoyi Farg‘ona” gazetalari, “Oyina” jurnalidagi xabar va lavhalar bilan tanishib, dunyoga teranroq nazar sola boshladi, sayohatga otlanib, Turkiya, Bolqon mamlakatlarini, Saudiya Arabistonini kezib chiqdi, islom va Sharq falsafasini teran o‘rgandi. Keyinchalik Sankt-Peterburg dorilfununining tinglovchisi bo‘ldi. O‘zi hamisha yozib yurgan sayohat kundaliklari asosida geografiyadan ma’ruzalar o‘qidi.

Suratda: Mirzafozilbek (o‘ngdan birinchi) B.Grombchevskiyning geografik ekspeditsiyasi tarkibida. 1885 –1888-yillarda.

1863-yilda Badaxshonda tug‘ilgan Mirzafozilbek Marg‘ilondagi Sultonmurodbek madrasasini bitirgach, O‘shda yashagan. Rus-tuzem maktabida muallimlik qilgan, Mirzakalon Ismoiliy, Izzat Sultonlar ushbu maktabda ta’lim olishgan.

“Farg‘ona tong otguncha” romanida shunday lavha bor: “G‘ulomjon... O‘shga jo‘nadi. U yerda taraqqiyparvarligi bilan shuhrat qozongan Mirzo Fozil hojinikiga borib tushdi. U kishi o‘sha mahallar rus-tuzem maktabida dars berar, ilm va ma’rifat yo‘lida jonbozlik ko‘rsatib, musulmon bolalarini yangi usul maktablarda o‘qitish zarurligini charchamay targ‘ib etar edi.

Ayrim fikri tor, “usuli qadim”chi bo‘lgan ulamolar qizilbosh, shia deb badmazhablikka chiqargan bu zo‘r taraqqiyparvar olimning shuhrati G‘ulomjonni madrasadaligidayoq maftun etgan edi. G‘ulomjon musulmon domlaning rus-tuzem maktabida qanday dars berishini, nimalar o‘qitishini, qanday darsliklar qo‘llanishini bilishga orzumanda edi. Mirzo Fozil hoji G‘ulomjonni quchoq ochib qabul qildi. O‘zining tajribalarini aytdi, bir kun maktabga olib borib, ta’lim usulini ham ko‘rsatdi, programmlar bilan tanishtirdi va o‘qish-yozish, hisob hamda jo‘g‘rofiyaga oid darsliklar topib berib, dadil maktab ocha bering, o‘zimiz qarashib turamiz, deb jo‘natdi”... Bu maktabda Mirzafozilbek o‘zbek tilida dars bergan.

Bu taniqli olim geografik ekspeditsiyalarda ham qatnashgan. 1885-yilda u B.Grombchevskiyning ekspeditsiyasiga Farg‘ona-Qashqar chegara viloyatidan boshlab, janubiy Qashqardan to Xo‘tanga qadar hamrohlik qiladi. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Pomir, Hindikush, Qashqar, Tibet va Afg‘oniston bo‘ylab o‘tkazilgan mushkul ekspeditsiyalarda qatnashgan.

Bundan tashqari, Mirzafozilbek tarixchi Sangmuhammad Badaxshiyning XVIII asr tafsilotlariga bag‘ishlangan “Tarixi Badaxshon” asarini davom ettirib, tafsilotlarni XX asr boshlariga qadar yetkazib, tugallaydi. Bu tarixiy asarning yagona qo‘lyozmasi Sankt-Peterburgda saqlanadi. Rus olimlari tomonidan qisman tadqiq etilgan asarni professor Haydarbek Bobobekov chuqur o‘rgandi, ruscha tarjimasini sharh, izohlar, tahlil bilan 2015-yil Toshkentda chop ettirdi. Uning boshqa tarixiy kitoblardan farqi shundaki, voqealarni tashqi kuzatuvchi emas, balki aynan shu muhitda yashagan inson bitgan: Badaxshondagi siyosiy jarayonlarni bevosita guvoh yoki ishtirokchi tilidan bayon qilgan. Hududdagi turli etnik guruhlarning joyi va o‘zaro aloqalari tafsilotlari, ayniqsa, qimmatli.

XIX asr Badaxshonining bosh tarixchisi bo‘lgan Mirzafozilbek Qosimbekovning asarida Pomir tarixining eng murakkab davri: mahalliy hukmdorlarning o‘zaro nizolari, Afg‘oniston amirligining ekspansiyasi, shuningdek, chor Rossiyasining Pomirni egallashi jarayoni batafsil tasvirlangan. Bu kitobsiz ushbu davr mintaqa tarixining manzarasini tiklash nihoyatda qiyin bo‘lar edi.

Zamondoshlari Mirzafozilbekni ilg‘or qarashlarga ega inson, zakiy ma’rifatparvar, jamoat arbobi va sayyoh sifatida bilishar edi. Birgina misol: Ahmadzaki Validiy 1913-yilda Mirzafozilbek hoji Qosimbekov xonadoniga tashrif buyurib, bu yerda Qo‘qon xonligi tarixiga bag‘ishlangan muhim manba – Mullo Yunusjon Mushrif qalamiga mansub “Tarixi Shohruxiy” va boshqa bir qancha eng nodir qo‘lyozmalar bilan tanishgan.

Mirzakalon Ismoiliy “Farg‘ona tong otguncha” romanining bir o‘rnida bosh qahramoni – olg‘a surgan g‘oyalarining tajassumi bo‘lgan G‘ulomjon obrazi tasvirida aynan Mirzafozilbekni gavdalantirgandek. Bu fikr foydasiga yana bir dalil shuki, asar qahramoni G‘ulomjon ham Mirzafozilbek kabi, yangi usul maktab ochib, haq olmasdan bola o‘qitadi. Boz, G‘ulomjon tug‘ilib o‘sgan qishlog‘i Qorabuloqqa kanal qazib suv keltirishga bosh-qosh bo‘lgan. Mirzafozilbek ham 1919-yil boshida O‘sh shahrida yangi kanal ochish ishiga kirishgan edi...

Biroq 1917-yil kuzidan mintaqamizga kirib kelgan izg‘irinli inqilob bo‘ronlari Mirzafozilbekning keyingi hayotini alg‘ov-dalg‘ov qilib yubordi. Shuning uchun ham bu muhtaram zotning so‘nggi yillardagi ilmiy faoliyati haqida deyarli hech qanday ma’lumot yo‘q. Bilganimiz: Mirzafozilbekning Sanjar, Safdor, G‘azanfar, Anvar, Tal’at va Kozim ismli olti o‘g‘li, Surayyo ismli qizi, Behbud ismli jiyani, singlisi Oyim opa, kuyovi esa O‘sh o‘zbek teatri asoschilaridan biri Jo‘raxon Zaynobiddinov edi.

Mirzafozilbekning nevarasi Temur Jo‘raxon o‘g‘li Zaynobiddinov (hozir hayot, 92 yoshda)ning aytishicha, bobosi 1919-yil 14-fevral kuni o‘zini qo‘rboshi atagan shaxslardan biri tomonidan so‘roq qilinib, otib tashlangan. Shunday qilib, bu ilg‘or fikrli o‘zbek ziyolisi 56 yoshida – ilmi ayni kamolga yetgan bir pallada jaholat qurboni bo‘lgan. Zamon qo‘rqinchli ekani bois, ma’rifatparvar Mirzafozilbek dastlab o‘z hovlisiga ko‘milgan, oradan qirq yillar o‘tganidan so‘ng qabri ochilib, Sulaymon tog‘ining janubiy etagidagi qabristonga qayta dafn qilingan.

Hozir O‘sh shahridagi bir ko‘cha u kishining to‘ng‘ich o‘g‘li Sanjarbek Qosimbekov nomiga qo‘yilgan. Boisi, u o‘sha olovli yillarda shahar yoshlariga rahbarlik qilgan, 1917-yilda otasi Mirzafozilbek bilan birga “O‘quvchilar soyuzi”ni tashkil etgan. 1924-yilda – yigirma ikki yasharlik chog‘ida “bosmachi”lar tomonidan o‘ldirilgan.

Davr shunday edi. Bugungi avlod o‘sha zamonda u yoki bu kishining qaysi jabhada turgani haqida fikr yuritar ekan, kimningdir to‘g‘ri, kimningdir esa noto‘g‘ri yo‘l tanlagani borasida hukm chiqarishga shoshadi. Holbuki, bizda o‘sha zamonning zaylini bilish, qanday vaziyatlar yuz bergani, kishi nega shu yo‘lni tanlagani haqida mukammal ma’lumot olishning imkoni yo‘q.

Kenja o‘g‘li Kozimbek esa otasi izidan borib, tarixchi olim bo‘lib yetishgan, Andijon pedinstitutida ishlagan, 1966-yil nomzodlik dissertatsiyasi yoqlagan.

XX asr boshlarida O‘shdagi o‘zbek va qirg‘iz yoshlarining butun bir guruhi aynan Mirzafozilbek maktabida o‘qib, savod chiqargan. Hatto sovet davrida ham O‘sh ziyolilarining aksari shu inson tamal toshini qo‘ygan bilimga intilish ruhi bilan yashadi.

Mirzafozilbek sayohatlari haqida kundaliklar bitganini yuqorida aytib o‘tdik. Biroq ular saqlanib qolganmi, bo‘lsa, kimlarning qo‘lida – bunisi qorong‘i. Bunday asarlar topilsa, u kishi yana qaysi olim-u adiblarga ustozlik qilgani kabilar oydinlashadi. Pedagogik faoliyati, etnografik tadqiqotlari, fojia bilan tugallangan jo‘shqin hayot yo‘li haqida kitoblar bitilsa, hujjatli filmlar olinsa, bu zotning o‘zbek ma’rifatchilik harakati ravnaqiga naqadar katta hissa qo‘shgani yaqqol namoyon bo‘ladi.

Zuhriddin ISOMIDDINOV

MOZIYDAN SADO

KENGASHLI YURT

Ma’lumki, bundan ikki ming yillar oldin Rim imperiyasi davlat tizimida senat boshqaruvning oliy organi bo‘lib, u qonunlar ishlab chiqar, ijrosini nazorat qilar va yana ikki yil muddatga imperiya hududlarini idora qilish uchun konsullar saylardi. Keyinchalik ayrim Yevropa davlatlarida qirollar huzurida shunga o‘xshagan maslahat kengashlari tuzilgani ham bor gap. 1843-yilda Xiva taxtiga o‘tirgan Muhammad Aminxon muqaddam mavjud bo‘lgan urug‘ oqsoqollari kengashi o‘rniga (bu kengash ko‘proq nomiga tuzilgandi) Oliy kengash ta’sis qiladi. Bu kengashga otaliqlar, inoqlar, beklar, shuningdek, oqsoqollar ham kirgan. Unda xonlikdagi hududiy birlik – o‘n oltita viloyat, shuningdek, son jihatdan ozchilikni tashkil qilgan urug‘lar manfaatlari inobatga olingan.

Shu o‘rinda aynan Muhammad Aminxon soliq tizimida o‘tkazgan islohotlar samarador bo‘lgani, aholining barcha qatlamlari tomonidan mamnuniyat bilan qarshi olinganini eslash joiz. Soliq tizimi bo‘yicha xalqchil islohot o‘tkazish, mo‘tadil qaror chiqarishda xon aynan Oliy kengashning tavsiya va takliflariga suyangani aniq. Negaki, Oliy kengash a’zolari orasida xonlikning barcha hududlaridan oqsoqollar, urug‘ biylari bo‘lganki, ular yer, tuproq va suv taqsimoti sharoitidan kelib chiqib, soliq belgilash bo‘yicha o‘z takliflarini bildirgan, o‘zlari bosh bo‘lgan aholi qatlamlari manfaatlarini himoya qilgan.

Oliy kengash qanday vakolatlarga ega edi, qanday faoliyat yuritardi? Yaxshisi, bu o‘rinda xolislik uchun xorijlik guvohga quloq tutaylik. Xiva xonligiga sayyoh niqobida kelgan N.Muravyov “Xiva va Turkmaniyaga sayohat” kitobida shunday yozadi: “Bu kengash har haftada juma kuni ko‘rinish xonada to‘planadi. Muzokaralar boshlanishi oldidan xonning mulozimlari hozir bo‘lganlarga tovoqda osh tortadi. Hamma ovqat yeb, to‘yganlaridan keyin maslahat boshlanadi. Bayon etilgan Oliy kengash Xiva xonligida yagona grajdanlik va jinoiy ishlar sudi hisoblanadi. Yuqorida aytilganlardan qanchalik adolat borligini ko‘rish mumkin, chunki doimiy mustahkam qonunlar yo‘q edi, ishlar ba’zan shu kengashning xohishiga qarab, ba’zan esa xonning foydasiga hal qilinadi”.

Bundan anglashiladiki, belgilangan vaqtda Oliy kengash yig‘ilgan. Bu tushlikka yaqin bo‘lganki, taom tortilgan. Keyin kun tartibidagi masalalar muhokama qilingan. Lekin N.Muravyovning “doimiy mustahkam qonunlar yo‘q” degan so‘zlari ishonarsiz. Chunki, o‘lkadagi barcha xonlik va amirliklarda shar’iy va dunyoviy qonunlar amaliyotda bo‘lgan. Xiva xonligida joylardagi qozilar fuqarolik munosabatlari va boshqa jinoiy ishlar bo‘yicha hukm chiqarish vakolatlariga ega bo‘lgan. Faqatgina o‘lim jazosi xon ixtiyoriga qoldirilgan. Demak, Oliy kengashda ko‘pincha ayni shu o‘lim jazosi mahkumga to‘g‘ri berildimi-yo‘qmi, degan masala muhokama qilingan.

N.Muravyovning “ishlar ba’zan kengashning xohishiga qarab” hal qilinishi haqidagi e’tirofi ahamiyatli. Bu holat (mayli, hamisha emas, ba’zida deb taxmin qilganimizda ham) kengashning “o‘lik organ” emas, xon huzurida erkin fikr aytish imkoni mavjudligini ko‘rsatadi. Xonlikda tuzilgan Oliy kengashning ko‘pchilik fikri asosida ishlaganini boshqa davlatlardan kelgan elchilar ham e’tirof etgan. Masalan, tashqi siyosat masalasida Oliy kengash vakolati naqadar muhimligini 1852-yili Xivaga kelgan Eron elchisi Rizoqulixon Hidoyat yo‘lnomalarida ham uchratamiz. U xon oldiga kirishdan oldin o‘z istak va takliflarini mehtarga yetkazgan. Mehtar elchi takliflarini xonga yetkazganidan so‘ng, albatta, kengash chaqirilgan.

Manbalarning bildirishicha, kengash mustaqil qarorlar chiqarmagan. Garchi, kengash davlatning turli-tuman ichki va tashqi ishlarini muhokama qila olsa-da, biroq muhokama qilingan masalalar va kengashning fikri, dastavval, xonning xohish va irodasiga bog‘liq bo‘lgan. Bu hozirda dunyoning aksar davlatlarida amaliyotda bo‘lgan huquqiy ustqurmani eslatadi. Qonun chiqaruvchi palata ishlab chiqqan qonun yoki qonunosti hujjatlarini prezident yoki bosh vazir tasdiqlagach, kuchga kiradi. Bu – insoniyat ming yillarki intilgan demokratiya atalmish boshqaruv tizimining tub negizi-ku!

Xiva xonligi taxtiga o‘tirgan qo‘ng‘irot sulolasi vakillari ilk bor davlat boshqaruvida kengashdan foydalanish tartibini joriy etadi. Avvalida sanoqli a’yonlar a’zo bo‘lgan kengash vaqt o‘tib, hatto xonga ta’sir ko‘rsatish darajasiga yetadi. Xiva xonligida amalda bo‘lgan Oliy kengash faqat nomiga – qog‘ozda emas, foydali ta’sir kuchiga ega bo‘lganini sovet olimlari qisman tan olishga majbur bo‘lgan. Ammo, undan kamchilik topish “kasalligi” ko‘pgina tarixiy risolalarda baribir ustunlik qiladi.

Turli urushlarda asir olingan, turkman qabilalari bosqinlarida keltirilib, qul qilib sotilgan fuqarolarni ozod qilish ilinjida 1852-yili Xivaga kelib, shu masalada bir necha marta Muhammad Aminxon bilan muzokara olib borgan Rizoqulixon Hidoyat yo‘lnomalarida qayd etilishicha, xon unga qullarni ozod qilish bo‘yicha Oliy kengash bilan maslahatlashganidan so‘ng bir qarorga kelishi haqida aytadi. Maslahatdan so‘ng esa elchiga rad javobi berilgan. Rad javobiga asos qilib xon: “Bizdagi eroniylarning ko‘pchiligi raiyat qo‘lida. Ular qullarni 40-50 tilloga sotib olishgan va ularning mulki hisoblanadi. Ularni ozod qilish uchun o‘sha tillolarni davlat g‘aznasidan to‘lab bermoq kerak bo‘ladi. Raiyatning shaxsiy mulkini kuch bilan olib bo‘lmaydi. Xazinada hozir bu qadar mablag‘ yo‘qdir. Eron podshohi o‘z ilkida ushlab turgan fuqarolarimizni boshga-bosh almashishni istasa, bizlar rozimiz”, deydi. Demak, elchi o‘rtaga tashlagan masala Oliy kengashda muhokama qilingan, xon ko‘pchilik fikriga qo‘shilgan.

Bizga o‘qitilgan tarix kitoblarida “mustabid”, “yakka hukmdorlik”, “bir kishining xohish-irodasiga bog‘liq” kabi qora bo‘yoqli sifatlarga to‘lib ketgan xonlik tuzumi, xususan, uning so‘ngi davrida Oliy kengash tuzilgani va faoliyat yuritgani e’tiborga loyiq. Zero, “Maslahatli to‘y tarqamas” mazmunli otaso‘zimiz paydo bo‘lgan o‘zanlar xiyla uzoqlardan suv olgandir.

Ro‘zimboy HASAN

EZGULIK CHECHAKLARI

Boshlanishi 1-sahifada.

– Aktyorni teatr rivojlantiradi, kino undan shunchaki foydalanadi. Teng ijod dedingiz, unday emas. Teatr men uchun birinchi o‘rinda turadi. Kinoni ham yaxshi ko‘raman. Ochig‘ini aytsam, kino iqtisodiy farovonlik va shuhrat maydoni. Teatr esa mehnat va fidoyilik talab qiladi. Syomka oldidan yarim soat-bir soat mashq qilsangiz, kifoya. Spektaklda rol o‘ynash uchun repetitsiya oylab davom etadi.

Kinoni kamsitmagan holda aytaman: teatrdan chiqib, suratga olish maydoniga ketish mumkin, lekin syomkadan kela solib, to‘g‘ri sahnaga chiqolmaysiz.

Men teatrni tanlamaganman, men shu muhitda tug‘ilib o‘sganman. Esimni taniganimdan boshlab, aniq bilganman kelgusi hayotim teatr bilan chambarchas bog‘liqligini. Asosiy faoliyatim Yoshlar teatrida o‘tgan. Teatrdagi ijrodan hech qachon ko‘ngil to‘lmaydi, chunki har spektaklda rivojlantirib boraverasiz. Buning yana bir sababi, sahnada bo‘lganda o‘zingizga chetdan baho bera olmaysiz. Masalan, ustozimiz Nabi Abdurahmonovdan bir martagina “Yaxshi” degan maqtovni eshitganman. Bu Ivan Turgenevning “Qishloqda bir oy” pyesasidagi Shpigelskiy rolim uchun. Undan tashqari, bizni hech qachon maqtashmagan.

Teatr bu ishxona emas, aktyor ham ishchi emas-da. Bu yerda ishlamaydi odam, xizmat qiladi. Biz teatrga kerak emasmiz, bizga teatr kerak. Shuning uchun, hayotimning eng katta bo‘lagini teatr egallagan.

– Ota qadriga ota bo‘lganda yetasan, deyishadi. Ustozingizning talabchanligi va qattiqqo‘lligi mohiyatini o‘zingiz ham “Diydor” teatr-studiyasiga rahbar bo‘lgach anglagandirsiz. Siz kelgach, so‘nggi besh yilda bu yerda yuz bergan o‘zgarishlar haqida gaplashsak.

– Bu dargohning shakllangan maktabi, muhiti va o‘z yo‘li bor. Men yoki boshqa odam kelib oqimni boshqa o‘zanga burib yuboradi, deya olmayman. Bizda rivojlanish ana shu hadlar bilan kechadi.

Muhtaram Prezidentimiz tashabbuslari, yaratib berayotgan sharoitlari sababli teatr va kinoda tarixiy mavzular oldinga chiqdi. Biz ham bunday qulay imkoniyatdan unumli foydalanib, ishonchni oqlashga harakat qilyapmiz. Masalan, tarixiy personajlarni (Amir Temur, Mirzo Bobur, Xonzodabegim, Zebunniso va boshqalarni) sahnaga olib chiqmoqchi bo‘lsak, ko‘proq ularning insoniy jihatlarini ko‘rsatishga harakat qilamiz. Ularning faoliyati, amalga oshirgan ishlarini yoritish yaxshi, lekin avvalo, ana shunday katta marralarni ko‘zlaganlar ham siz-u biz kabi inson bolasi ekanini tushuntira olsak, bugungi yoshlar ham o‘zida yangi maqsadlar sari odimlashga kuch topadi. Buyam bir tajriba: qay darajada o‘xshayapti, bunga tomoshabin va vaqt baho beradi.

Misol uchun, Amir Temur haqidagi spektaklga Sohibqiron hayotining oxirgi soatlarini asos qilib olganmiz. U yerda siz shohona liboslar, zarrin toj-u as’asalarni ko‘rmaysiz. Yo‘q, bu yerda oddiy odamlik, odamiylik qirralari bo‘rtib turadi. His-tuyg‘ulari, qo‘rquvlari, umidlari nima bo‘lgan, shu jihatlarga e’tibor berdik, beryapmiz.

– Ko‘pincha muvaffaqiyatlaringizni san’at arbobi Bahodir Yo‘ldoshev va xalq artisti Rimma Ahmedovaning farzandi ekaningizga, qondan o‘tgan talantga bog‘lashadi. Bu bor gap. Lekin odamga merosiy iste’dod kifoya qiladimi?

– Ular men uchun, avvalo, ota-ona. Agar genning o‘zi bilan ish bitganda, shu bilan san’atning qattiq noni halimga aylanganida edi, ota-onam Nabi Abdurahmonov oldiga borib, “Shunday qilingki, teatrni o‘z xohishi bilan tashlab ketsin”, demagan bo‘lardi. Ayniqsa, bizning avlod san’atga kirib kelayotgan davr 90-yillar boshiga to‘g‘ri kelgan, butun mamlakatda og‘ir iqtisodiy tanglik hukmron edi. Ustozim sinab ko‘rish uchunmi yo o‘zi ham achinganmi, xullas, boshqalardan ko‘ra keskin munosabatda bo‘lardi. Keyin bilib qoldim sababini.

Faqat teatrda ishlab, hech kim boyib ketmagan. Omadi chopganlar kinolarda o‘ynaydi, reklamalarga tushadi. Qanchadan qancha talantli bolalar bor viloyat teatrlarida. Faqat teatrning pulidan, to‘y va marosimlardagi xizmatdan tirikchilik qiladi. So‘nggi yillarda madaniyat va san’at sohasiga alohida e’tibor qaratilib, iste’dodlarni nafaqat ma’naviy, balki moddiy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha ham tizim yo‘lga qo‘yilyapti. Demak, teatrning kelajagiga ishonish mumkin.

– To‘y-marosimlarning yana bir jihati bor: xalqimiz quvonchli kunini san’atkorsiz tasavvur qilolmaydi. El orasida tanilishning eng oson va tezkor yo‘li ham ayni shu oilaviy marosimlardagi xizmat. O‘zingiz ham to‘ylarga chiqqanmisiz?

– Ha, 27 yoshimda, nari borsa, o‘ntacha to‘y o‘tkazganman. Keyin dadam aytganlarki, “Seni ko‘rish uchun odamlar bilet sotib olib teatrga kelishi kerak. Bunaqa yurmagin, sen aktyorsan. Seni sotib olishlari kerak emas, spektaklga bilet olib, ko‘rishi kerak. O‘g‘lim, bu ishni qo‘y. To‘yga taklif qilishsa, menga aytgin, o‘sha pulni men beray, bormagin”. Shu gap yetgan menga. Uzil-kesil to‘xtatganman to‘yga chiqishni. Dadamning gapi ikkita qilinmas edi. Shu bilan 1993-yildan 1998-yilgacha faqat teatrda edim, ko‘chaga ham chiqarmasdi ustozim, ertalabdan kechgacha o‘qish edi…

– Doim qaynoq va uzluksiz jarayonda, gavjum davralarda bo‘lgansiz. Biroq yolg‘izlik ruhi intervyu-laringizda kezib yuradi…

– O‘ylab qarasangiz, biz yolg‘izmiz bu dunyoda. Bizning oilaga, jamiyatga intilishimiz ana shu yolg‘izlikni bo‘lishish istagidan kelib chiqadi. Lekin oxirida, baribir, o‘zimiz qolamiz. Bizni o‘zimizday tushunadigan odam yo‘q yorug‘ jahonda. Avvallari qo‘llab-quvvatlashlarini kutardim, shunday odamlarni qidirar edim. Hozir bunaqa narsa yo‘q. O‘zimga suyanaman. Hazrat Navoiy buni tiniq ifodalagan:

“O‘z vujudingga tafakkur aylagil,
Har ne istarsen, o‘zungdin istagil”.

– Yolg‘izlik va armon. O‘ksik va egiz tushunchalar…

– O‘ynalmagan qancha rollar qolib ketdi. Bunda kimnidir yo nimanidir ayblamayman. Shunchaki, rejissyorlar bu pyesalarni qo‘ymagan men ishlagan teatrda. Masalan, Mefistofel roli haligacha armon. Romeo – armon. Gamlet – armon. Ko‘p ular…

– Siz kitobxon san’atkor sifatida ham alohida hurmat qozongansiz. Asosan qanday turdagi asarlar mutolaasi bilan bandsiz?

– Har doim badiiy adabiyot – yo‘ldoshim. Kasb bo‘yicha kitoblardan bilganlarimning deyarli hammasini o‘qib bo‘lganman. Navoiy, Bobur asarlarini lug‘atlar bilan o‘qib chiqdim. Bu lug‘at dadamning kutubxonasidan meros qolgan. Shundan foydalanib, “Zahiriddin Muhammad Bobur – gulga aylanur jismim” spektaklini premyera qildik.

– Yutuqlar o‘zimizniki, lekin kamchiliklardan ham ko‘z yuma olmaymiz. Bugun teatrda nimani yutqazyapmiz?

– Hozir vaqt va unga munosabat boshqacha. Mumtoz pyesalar ikki-uch soatlik. Chunki u paytlar televi-zor, telefonlar bo‘lmagan, odamlar bayramona kiyinib, pardozini qilib, teatrga tushib, spektakl ko‘rishar edi. Tanaffusda bufetga chiqib, gaplashib, birinchi aktni muhokama qilishardi. Endi bu pyesalarni inssenirovka qilmasangiz, tomoshabin ko‘rmaydi.

Yoshlarimiz tezkorlikka o‘rgangan. Iloji bo‘lsa, hozirgi spektakllarni bir soat-u yigirma daqiqaga mo‘ljallash kerak. Biz ham u yog‘iga cho‘zmaymiz. Voqealarning doimiy almashib turishiga harakat qilamiz. Ko‘proq yaxshi pyesalar yozilishi kerak. Chunki eng qiynalayotgan masalamiz – yaxshi pyesa topish. Chet eldan ham olyapmiz. Lekin uni o‘zbeklashtirish kerak. Bu faqat tarjima emas, o‘zbekona tafakkur tarziga kirib boradigan shaklni topish kerak.

Misol uchun, yaqinda “Diydor”da Prosper Merimening mashhur “Karmen” novellasi asosida sahnalashtirilgan “Karomat” spektaklini qo‘ydik. Karmenni Karomat qildik, hozir zo‘r ketyapti.

– Ismni o‘zgartirdingizmi?

– Ha, Karmenga Karomat deb ot qo‘ydik. Tamaki fabrikadan nosvoy fabrika “yasadik”. Siganlarning o‘rniga lo‘lilarni oldik. Reallikda yo‘q bir shahar “qurdik”. Odamlarga yoqyapti. Zal to‘la. Hammasi dinamikada. Shukur Burxonov, Sora Eshonto‘rayeva va boshqa ustozlar – bizning daholarimiz, ustunlarimiz. Lekin hozir u uslubda o‘ynasangiz, yoshlar uxlab qoladi. Telefon kavlab o‘tiradi. Shuning uchun, bu mening shaxsiy fikrim: dinamik spektakllar qo‘yish kerak.

– Bo‘lajak aktyorlarga maslahatlaringiz?

– Institutga kirdingmi, 18 yoshdan 25 yoshgacha o‘qish qiyin bo‘lishi kerak. Aktyor bo‘laman, deydigan odam qiynalishi kerak: ko‘p o‘qishi, ko‘p kuzatishi, ko‘p eshitishi, ko‘p narsani bilishi kerak. Qiynalib o‘qishi kerak, ko‘p etyudlar qilishi kerak. Hozir yoshlar keladi, birorta kitob o‘qimagan. Vaholanki, ko‘p asarlar o‘zbek tiliga tarjima qilinyapti. Oldin kam edi.

O‘zi teatr to‘g‘risida, aktyor kasbi to‘g‘risidagi kitob bitta. Bu Toshxo‘ja Xo‘jayev tarjima qilgan Stanis-lavskiyning: “Aktyorning o‘z ustida ishlashi”. Bo‘ldi, boshqa tarjima yo‘q. Shuniyam o‘qimasa…

Hozirgi yoshlar “Kinolarga tushib, vaynlar olib, tez tanilaman, shu bilan to‘yga chiqaman, reklama bilan pul topaman”, deb san’atga kiradi aksari. Aktyorlikning o‘zi unvon. Shuning uchun bu unvonga intilish, butun hayotni bag‘ishlash kerak aktyor bo‘laman deb. Aktyor o‘qishni boshladimi, bo‘ldi, umrining oxirigacha o‘qishi kerak.

Mana, so‘nggi yillarda qanaqa zo‘r o‘zgarishlar bo‘lyapti yurtimizda. Men qoyil qolyapman. Chetdan turib qara-sangiz, yanayam aniq ko‘rinadi islohotlar. Misol uchun, hozir ko‘p o‘rtoqlarim chet elda yashaydi. 2000-yillarda ketishgan. Hozir sekin-sekin hammasi qaytishni rejalash-tiryapti. Men juda ham faxrlanyapman bu o‘zgarishlar bilan.

Teatrimiz ham, tomoshabin ham o‘zgarishiga, o‘zaro til topishishiga ishonaman. So‘zim so‘ngida barchaga baxt va omad tilayman! Yoshlar esa bu imkoniyatdan unumli foydalanib qolsin, deyman.

– Siz yuqorida tilga olgan buyuk Stanislavskiyning qanotli fikri bor: “Teatr san’ati - bu odamlar qalbiga go‘zallik va yaxshilik urug‘larini sepishdan iborat!” Iloho, ana shu ezgulik urug‘lari bexato unib, millat ma’rifati gulshanlarini chamanzor aylasin!

Zarnigor IBROHIMOVA
suhbatlashdi.

TARAQQIY

SUN’IY IDROK VA DUNYO

JANG MAYDONIDAGI TAHLILCHI

Sun’iy intellekt haqida gap ketganda, ko‘pchilikning ko‘z oldiga robotlar yoki avtonom qurollar keladi. Ammo bugungi voqelik ancha murakkab va qiziq. Sun’iy intellekt hozircha jang maydonida qo‘lida qurol tutgan “temir askar” sifatida emas, balki jangni boshqaradigan aql markazi sifatida paydo bo‘lmoqda. Masalan, AQSH-Isroil – Eron mojarosida shu holat kuzatildi. Katta til modellariga asoslangan chat-botlar axborot tahlili, tadqiqot va kommunikatsiya jarayonlarida keng qo‘llanilmoqda. Shunday texnologiyalardan biri – Claude sun’iy intellekt tizimi bo‘lib, u Anthropic kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan.

Harbiy strategiyada eng muhim narsa – bu ma’lumot. Kim axborotni tezroq to‘plasa, tezroq tahlil qilsa va to‘g‘ri qaror qabul qilsa, o‘sha tomon tezroq ustunlikka erishadi. Biroq zamonaviy urush sharoitida ma’lumot hajmi shunchalik ulkanki, uni insonning o‘zi tahlil qilishi deyarli imkonsiz. Negaki, bugungi armiyalar jang maydoni haqida ma’lumotni sun’iy yo‘ldoshlar, dronlar, radar tizimlari, elektron kuzatuv sensorlari, razvedka hisobotlari orqali shakllantiradi. Bunday axborot oqimi esa har soniyada millionlab ma’lumot birliklarini tashkil qiladi.

Mana shu o‘rinda sun’iy intellekt maydonga chiqadi. Ular axborotni tezkor tahlil qilib, qo‘mondonlarga strategik variantlarini taqdim etadi. Claude AI kabi zamonaviy modellar razvedka ma’lumotlarini tahlil qilish, ehtimoliy ssenariylarni modellash va jang operatsiyalarini rejalashtirishda harbiylarga chindan qo‘l kelmoqda. Bu tizim jang maydonidagi axborotni tahlil qilib, bir nechta ehtimoliy strategiyani qo‘yadi hamda ushbu savollarga javob topadi: qaysi yo‘nalishda harakat qilish maqbul, qaysi operatsiya katta xavf tug‘dirishi mumkin, qaysi qaror eng samarali natija berishi mumkin?

Albatta, hozircha sun’iy intellekt generalning o‘rnini egallagani yo‘q. Ammo u generalning yonida turgan, har bir ehtimoliy vaziyatni hisoblab beradigan aqlli adyutantga aylanmoqda. Bu holat harbiy strategiya tabiatiga ham ta’sir ko‘rsatadi. Agar avval jang rejalari oylar davomida ishlab chiqilgan bo‘lsa, sun’iy intellekt davriga kelib strategik qarorlar soniyalar ichida qabul qilinishi mumkin. Demak, jang maydonida yangi ishtirokchi paydo bo‘lmoqda: u na tank, na samolyot, na raketa; u – algoritm.

Sun’iy intellekt jang maydonida tahlilchi sifatida paydo bo‘la boshlagani sayin harbiylar orasida algoritmlar urushi degan yangi tushuncha keng tarqalmoqda.

Shu sababli ayrim harbiy strateglar kelajak urushlarini ma’lumot markazidagi urush degan yangi atama bilan ta’riflamoqda. Bu tushuncha juda muhim bir haqiqatni anglatadi: kelajak urushlarida quroldan ham ko‘ra ma’lumot qimmatroq resursga aylanishi mumkin.

DRON TO‘DALARI: YANGI HARBIY STRATEGIYA

Algoritmlar jang maydonida qaror qabul qilish jarayonini o‘zgartirib borayotgan bo‘lsa, sun’iy idrokning yana bir yo‘nalishi harbiy strategiyaning aynan o‘ziga ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu dron to‘dalari texnologiyasidir.

Sun’iy intellekt orqali birgalikda harakat qiluvchi ko‘p sonli dronlar guruhida o‘nlab, ba’zan yuzlab kichik uchuvchisiz qurilmalar bir vaqtda osmonga ko‘tariladi. Ular markaziy buyruqni kutmaydi. Har bir dron o‘z sensorlari orqali atrof-muhitni kuzatadi va boshqa dronlar bilan ma’lumot almashadi. Sun’iy intellekt esa bu ma’lumotlarni tahlil qilib, guruh ichidagi vazifalarni avtomatik tarzda taqsimlaydi. Natijada dronlar alohida qurilmalar emas, balki bir butun tizim sifatida harakat qiladi.

Masalan, guruhdagi ayrim dronlar razvedkachi vazifasini bajaradi. Ular dushman pozitsiyalarini aniqlaydi, koordinatlarni belgilaydi va ma’lumotni boshqa dronlarga uzatadi. Boshqa dronlar esa nishonni kuzatadi, uning harakatini nazorat qiladi. Ularning yana bir qismi zarba berish vazifasini bajaradi. Bunday tizimning asosiy afzalligi – murakkabligi va moslashuvchanligidadir. Agar bir necha dron yo‘q qilinsa ham, qolganlari vazifani davom ettirishi mumkin. Ularning harakati doimiy ravishda qayta hisoblanadi va strategiya shu zahotiyoq o‘zgaradi.

Dron to‘dalari texnologiyasining yana bir muhim jihati nisbatan arzonligida. Harbiy tahlilchilarga ko‘ra, havo urushlari taktikasini tubdan o‘zgartirishi mumkin bo‘lgan bu texnologiya bir necha million dollarlik samolyot yoki raketadan afzal bo‘lishi mumkin. U havo hujumiga qarshi mudofaa tizimlari uchun ulkan muammo tug‘diradi. Chunki bir vaqtning o‘zida yuzlab kichik nishonlarni to‘xtatish mushkul. Shu sababli dron to‘dalari texnologiyasiga qiziqish oshib bormoqda.

SI VA YADROVIY XAVFSIZLIK

Sun’iy idrokning harbiy sohadagi imkoniyatlari haqida gap ketganda, eng nozik masalalardan biri – yadroviy xavfsizlik masalasi bo‘lib qoladi. Ma’lumki, yadroviy davlatlar ehtimoliy raketa hujumlarini erta aniqlash uchun doimiy kuzatuv tizimlariga ega. Sun’iy yo‘ldoshlar, radarlar va turli sensorlar osmondagi har qanday raketa uchirilishini qayd etishga mo‘ljallangan. Bu tizimlar har soniyada ulkan ma’lumotni qayta ishlaydi.

Sun’iy intellekt sensorlardan kelgan ma’lumotlarni tahlil qilib, raketa hujumi haqida signalni insondan ancha tezroq aniqlashi mumkin. U sun’iy yo‘ldosh tasvirlari, infraqizil sensorlar va radar ma’lumotlarini bir vaqtning o‘zida tahlil qilib, ehtimoliy tahdid haqida bir necha soniya ichida xulosa chiqara oladi.

Bir qarashda bu xavfsizlikni oshiradigandek ko‘rinadi. Ammo bu yerda juda muhim savol bor: agar algoritm xato qilsa-chi?

Tarixda bunday holatga misol bor. Sovuq urush avjiga chiqqan 1983-yilning 26-sentyabr kuni Sovet Ittifoqining erta ogohlantirish tizimi AQSH tomonidan yadroviy raketa uchirilgani haqida xabar berib, Amerikadan bir nechta qit’alararo raketa uchirilganini ko‘rsatgan. Navbatchi ofitser, podpolkovnik Stanislav Petrov yo‘riqnoma bo‘yicha bu haqda qo‘mondonlikka darhol xabar berishi, agar signal haqiqiy deb topilsa, bu tahdidga javob tariqasida yadroviy zarba berish haqida qaror qabul qilinishi mumkin edi. Ammo vaziyatni sog‘lom aql bilan tahlil qilgan Petrov shunday xulosaga keladi: agar bu haqiqiy hujum bo‘lsa, u bitta raketa bilan emas, balki yuzlab raketa bilan boshlanishi kerak. Demak, kompyuter xabarida xatolik bor.

Keyinchalik radar tizimi chindan xato qilgani ma’lum bo‘lgan. Shu tariqa, bir insonning tahliliy qarori ehtimoliy yadroviy mojaroning oldini olgan. Agar o‘shanda qaror to‘liq avtomatik tizimga topshirilganida nima bo‘lar edi?

Bu savol haligacha harbiy tahlilchilarni o‘ylantiradi.

Shu sababli bugungi kunda yadroviy xavfsizlik tizimlarida muhim tamoyil saqlanmoqda. Unga ko‘ra, sun’iy intellekt ma’lumotni tahlil qilishi, ehtimoliy ssenariylarni hisoblashi mumkin, ammo yadroviy qurol bilan bog‘liq hal qiluvchi qarorni inson qabul qiladi.

SI FAQAT URUSH UCHUN EMAS

Sun’iy idrokni faqat jang maydoni bilan bog‘lash uning haqiqiy imkoniyatlarini ancha kamaytirib ko‘rsatishdan boshqa narsa emas, aslida. Uning eng katta ta’siri odam hayotini o‘zgartirishida namoyon bo‘lmoqda. Bugun SI rentgen va kompyuter tomografiyasi tasvirlarini tahlil qilib, o‘pka saratoni yoki yurak kasalliklarining dastlabki belgilariga shifokordan ham tezroq e’tibor qaratmoqda. AQSH va Yevropa klinikalarida SI asosidagi dasturlar ko‘krak bezi saratonini aniqlashda qo‘llanilmoqda. Chunki bunday tizimlar ayrim hollarda tashxis qo‘yishda insondan ham yuqori aniqlikka egaligi isbotlangan.

Ta’lim sohasida ham sun’iy intellekt yangi imkoniyatlar yaratyapti. SI asosidagi platformalar har bir o‘quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos mashqlar va tushuntirishlar taklif qila oladi. Shu bois, ta’lim jarayoni shaxsiylashtirilgan shaklga o‘ta boshladi.

Qishloq xo‘jaligida ham sun’iy idrokning imkoniyatlari keng. Zamonaviy fermerlar sun’iy intellekt asosida ishlaydigan dronlar va sensorlar yordamida dalalarni kuzatadi. Tuproq namligi, o‘simlik holati, o‘sish dinamikasini tahlil qilib, qachon suv berish yoki o‘g‘it solish kerakligi borasida qaror qabul qiladi. Natijada suv va boshqa resurslar tejalib, hosildorlik ortadi.

Sun’iy intellekt banklar va moliyaviy kompaniyalarda algoritmlar yordamida millionlab tranzaksiyalarni tahlil qilib, firibgarlik holatlarini aniqlamoqda. Zavodlarda robotlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari mahsulot sifatini nazorat qilib, ish samaradorligini oshiryapti. Logistika kompaniyalari sun’iy intellekt yordamida transport marshrutlarini optimallashtirib, vaqt va yoqilg‘i sarfini kamaytirmoqda. Demak, sun’iy intellekt faqat yangi qurollar yaratish vositasi emas, u jamiyatning deyarli barcha sohalariga ta’sir qilayotgan universal texnologiyadir.

Shu sababli aksar ekspertlar sun’iy idrokni sanoat inqiloblari bilan taqqoslaydi. Demak, sun’iy intellekt urushlarni qanday o‘zgartiradi, deb emas, u inson hayotini qanchalar yaxshilikka o‘zgartiradi, deb savol qo‘yish to‘g‘riroqdir.

SUN’IY INTELLEKT VA XAVFSIZ JAMIYAT

Globallashuv sharoitidagi radikallashuv, zo‘ravon ekstremizm va terrorizm jamiyat barqarorligiga tahdid solayotgan hodisa sifatida kun tartibidagi o‘rnini hamon saqlab qolmoqda. Bu tahdidlarga qarshi kurashda an’anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, sun’iy intellekt texnologiyalari mutlaqo yangi imkoniyatlarni ochib berishi mumkin. Eng muhimi, SI mazkur muammolarga faqat reaktiv emas, balki preventiv yondashuvni ham ta’minlaydi.

Uning eng katta afzalligi – radikallashuv jarayonini ilk bosqichdayoq aniqlash imkoniyatiga ega ekanligidir. Zamonaviy algoritmlar katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilib, onlayn muhitdagi xavfli tendensiyalar, keskinlashib borayotgan qarashlar va ta’sir kanallarini barvaqt fosh etadi. Bu esa huquqni muhofaza qiluvchi organlar va mas’ul tuzilmalarga voqea sodir bo‘lishidan avval chora ko‘rish imkonini beradi. Shu jihatdan, SI “hodisadan keyin javob berish” modelidan “hodisaning oldini olish” modeliga o‘tishni ta’minlaydi.

Preventiv o‘chirish mexanizmi sun’iy intellektning muhim ustunliklaridan biri. Zararli kontentni keng tarqalishidan avval aniqlash va cheklash ekstremistik g‘oyalarning ommalashuvini sezilarli darajada kamaytiradi. Algoritmlar orqali kontent tarqalishining ilk bosqichida aralashish uning ta’sirini bir necha barobarga qisqartirishi mumkinligi amaliyotda allaqachon isbotlangan. Albatta, bunday yondashuv inson huquqlari, so‘z erkinligi va huquqiy me’yorlar bilan uyg‘un holda amalga oshiriladi.

Sun’iy intellektning ahamiyati faqat xavfsizlik bilan cheklanmaydi. U jamiyatda huquqiy savodxonlikni oshirishda ham samarali. Interaktiv platformalar va intellektual chat-botlar orqali aholiga huquqiy ma’lumotlarni sodda va tushunarli shaklda yetkazish, fuqarolarning huquq va majburiyatlarini anglash darajasini oshirish mumkin. Bu esa, o‘z navbatida, radikal g‘oyalarga nisbatan ijtimoiy immunitetni kuchaytiradi.

Mazkur texnologiya milliy madaniyat va qadriyatlarni asrash hamda targ‘ib qilishda ham yangi imkoniyatlarni taqdim etadi. Milliy merosni raqamlashtirish, uni zamonaviy formatlarda yoshlar auditoriyasiga yetkazish orqali axborot makonida ijobiy va ma’rifiy kontent ulushini oshirish mumkin. Bu esa, “axborot maydoni”ni radikal g‘oyalar bilan emas, balki milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan to‘ldirishga xizmat qiladi.

Diniy sohada ham sun’iy intellektning o‘z o‘rni bor. U Islom ma’rifatini, uning insonparvarlik va bag‘rikenglikka asoslangan mohiyatini ilmiy va ishonchli manbalar asosida tushuntirish orqali dinni noto‘g‘ri talqin qilishning oldini olishi mumkin. U radikal axborot ta’siriga tushib qolgan shaxslar bilan ishlashda ham samarali instrument vazifasini bajara oladi. Ma’lumotlarni tahlil qilib, xavf guruhlarini aniqlab, ularga manzilli va ishonchli ma’rifiy kontentni yetkazishni tartibga solish bu texnologiya uchun xamirdan qil sug‘urishday gap. Bu esa buzg‘unchi qarashlar ta’siriga tushib qolgan shaxslarni bosqichma-bosqich sog‘lom fikr va to‘g‘ri dunyoqarashga qaytarishga xizmat qiladi.

Axborot xavfsizligi nuqtayi nazaridan esa SI dezinformatsiya va manipulyatsiyalarni aniqlash, jamoat kayfiyatidagi xavfli o‘zgarishlarni monitoring qilish orqali davlatchilik tamoyillarini muhofaza qilishga xizmat qiladi. Aynan shu holat ijtimoiy birlikni ta’minlashda o‘ta muhim.

Sun’iy intellekt radikallashuv va terrorizmga qarshi kurashda keng qamrovli ijtimoiy, ma’rifiy va strategik vosita rolini o‘ynaydi. U xavflarni oldindan aniqlash, tarqalishini cheklash, jamiyatning ma’naviy-ma’rifiy immunitetini kuchaytirish orqali barqaror va xavfsiz taraqqiyotni ta’minlashga xizmat qilishiga shubha yo‘q.

Abdulhamid MUXTOROV

TALQIN

Taqdir sayri

Hayot – sayr, taqdir uning sarhadi. Sayrsiz hayotda zavq, sarhadsiz taqdirda me'yor yo'q. Zavq va me'yor imkoniyatlaringga mohiyat, sevinch-u quvonchlaringga samimiyat baxsh etadi. Nima qidirsang – taqdirdan, nima topsang – omaddan. Taqdirga ishonish-ishonmaslik sening ixtiyoringda emas, omadni izlash sening erk-ixtiyoringda. Hayot sarhadiga aylangan taqdir goho hayot-sayrga, taqdir sayriga aylansa, ajabmas. Kim hayot-sayrdan o'zmoqchi bo'lsa, u, shubhasiz, taqdirini tasodiflarga to'la sayrga aylantiradi. Tasodiflarsiz taqdir bormikan? Kim tasodiflarni taqdirim deb qabul qilsa, hayot uni yanada iztirobli sinovlarga duchor etajak...

Erkin A'zamni o'quvchilarga tanitishga hojat yo'q, u "bir dumalab" Xalq yozuvchisi, adibi bo'lib qolmagan. Roman, qissa va kinossenariylari bilan o'zbek adabiyotiga shuhrat qo'shgan ijodkor. Uning o'tgan yili chop etilgan "Momaqaldiroq ostida sayr" romani bu fikrning yana bir tasdig'idir.

Romanning bosh qahramoni – yosh, qobiliyatli, she'riyat shaydosi va bu borada nimalargadir umidvor, qishloq qizi Oyravshan. "Ham iste'dod egasi, ham shundoq go'zal" bu qiz she'riyatda nom qoldirish niyatida Toshkentga keladi. U romanning o'ttiz yettinchi betida paydo bo'ladi. Shu sahifadan boshlab adib uni o'quvchidan (aslida, o'quvchini undan) uzoqlashtirmaydi, taqdir sayriga yetaklaydi.

Go'zallikning shaydolari ko'p, ammo shaydolarning barchasi ham sof niyatli emas. Ular ichida a'moli-mansabi, ko'ngil-ermagi va bosar-tusari bejilov "to'racha", "boyvachcha", "falon-falonovichlar" yetarlicha. Qachon, qayerda ular qarmog'iga ilinasan, bilmaysan. Yaqin, saxiy, mehribon bo'lib ko'ringan shaxsning ko'magi tagida nima borligini pokdamon Oyravshan u yoqda tursin, hatto buyuk ruhiyatshunos neo-freydchi ham topolmaydi.

Mahalladoshi, viloyat prokuraturasining mas'ul xodimi Iskandar "qarmog'iga tushgan" Oyravshan sharmandalikka chidolmay, sevadigan, hatto unashtirilgan yigiti G'ayratga unga munosib emasligini bildiradi. Keyin Oyravshan bosilayotgan she'rlarini "yuvish"ga undagan jurnal mas'ul kotibi qarmog'iga ilinadi. Keyin Bobo, undan keyin Begunoh... Ularning soni necha edi, buning Oyravshanga ahamiyati qolmagandi. Adib buni oshkor etmasa-da, Oyravshanning taqdir sayri o'quvchida taxminlar uyg'otadi. Nahotki, shahar muhiti bedil, beayov va behayo? Sofniyat va iste'dodli qishloq qizining umidlarini beshafqat toptashni oddiy hol, to'yib-to'ymas istaklariga ermak biladi?

G'arb shaharlarida hayo, iffat, bokiralik degan tushunchalar allaqachon unutilgan va buni hech kim fojia hisoblamaydi. Bu odat bizga ham kirib kelayotgani yo'qmi? Oyravshanning Iskandar qarmog'iga ilinib, sevgan, unashtirilgan yigitidan voz kechgani sharqona odobning g'arb axloqidan farqlanishiga ishoradir. Bokiraligidan ayrilgan Oyravshan bu holni fojia deb qabul qiladi, umri bo'yi shu o'y-azobda yashaydi.

To'g'ri, romanda Oyravshanning bu boradagi alamli kechinmalari sezilavermaydi, go'yoki u shahar axloqi me'yorlariga ko'nikkandek. Ammo adib qahramonini yakka qoldirmaydi, uni oltmishdan oshgan Boboga "nikohlaydi". Pinhoniy bu "nikoh"dan Abubakr tug'iladi. Oyravshan o'g'illi bo'ladi. An'anaviy tasavvurlarni buzib, benikoh tug'ilgan Abubakrni qabul qilgan otaxonga ta'zim qilging keladi. Ikki oyog'i kesilgan, aravachaga bog'langan Boboning qahramonlar bilan so'nggi uchrashuv lavhasi, "Abubakrni oyoqqa qo'ymoq kerak", degan mehrga, insoniylikka to'la orzu-da'vati ham o'ta ta'sirli, serma'no chiqqan.

Qari chol-otaning istagini tushunish kerak, Oyravshanning unga talpinishi va qo'llarini siypalishida ham inson ba'zan anglamaydigan, sirli bir tuyg'u yashiringan. Adib bu lavhani sharqona axloq-odob doirasida tasvirlab, toptalgan Oyravshan sha'nini qayta tiklagan bo'ladi.

Qari chol-ota obrazi juda bo'rtib turmasa-da, yosh ("o'ynashi" deyishga til bormaydi) xotiniga, o'g'liga mehri, ular haqida qayg'urishida olijanob axloqiylik mujassam. Bobo yoshini yashagan, qanday qilib u "she'r-u she'rxonlik bilan, husn-u malohat bilan vohaning to'rt tomoniga dong taratgan, ko'ngil daryosida erkin suzib, har sohada birinchilikka intilib yurgan serda'vo, shon-shuhratga o'ch qiz bolani" o'ziniki qildi ekan? Bu o'rinda Oyravshanning shuhratli erkakka muntazir ekani ayon bo'lib qolmaydimi? Bugungi kapitalistik munosabatlar xotin-qizlarni ham tovarga aylantirayotgani qahramon taqdirida namoyon bo'layotgani yo'qmi?

Erkin A'zam adiblik etikasiga borib va sharqona axloq normalariga tayanib, qahramonidagi shuhratli erkakka bo'lgan maylni niqoblayotgandek tuyuladi. Bobo bilan Oyravshan o'rtasidagi yaqinlikning shakllanish jarayonlari qahramonning Iskandar, mas'ul kotib, Begunoh kabilar bilan kechgan ziddiyatli voqeliklaridan kam ziddiyatli kelmagan, bu tabiiy holdir. Ammo uni tasvirlashni adib lozim topmagan, natijada Bobo bilan Oyravshan osongina "er-xotin"ga aylanishgan.

Aslida, Bobo bilan Oyravshan munosabatlarida ziddiyat, hatto tragizm ko'p. Oyravshanning osongina Rais boboning "xotini"ga aylanishida ishonchli tasvir yo'q. Bu tasvir o'rniga, Iskandar kabi salbiy obrazlarning qilmishlari, ularning fosh qilinishiga oid lavhalar badiiy mahorat bilan keltiriladi. Balki, bu o'rinda adibimiz o'zining katta tajribasi va iqtidoriga ko'ra, o'quvchini o'yga soladigan, u kutmagan serta'sir lavhalar ham yasashi mumkin edi...

Iqtidorlarning keng ijod sahnasiga chiqishi hech qachon silliq, oson kechmagan. Mavjud ijod muhiti chekkadan kelgan yangi iqtidorga mudom shubha bilan qaragan, uni ilg'amaslikka, ba'zan esa butunlay tilga olmaslikka intilgan. Erkin A'zam badiiy-ijodiy muhitning mazkur nozik-sirli tomonlaridan yaxshi xabardor. Ushbu nozik-sirli tomonni u Oyravshan taqdiri orqali tasvirlashga intiladi.

Ming afsus, bu to'qnashuv-kurashda qahramon yakka. Shu bois, u "Sinchalak"dagi Saida bo'lolmaydi, Qalandarovni mot qilolmaydi. Darvoqe, poytaxtga nima yetaklaganini bilolmay, qishloqqa qaytishga ahd qilgan juvonning qarori Qalandarovning Saidaga aytgan "Nimjongina ekansiz", degan boy-feodallarcha munosabatini esga solmaydimi? Oyravshan ushbu munosabatga taslim bo'layotgani yo'qmi? Yo xotin-qizlarimizda boy-feodallarcha munosabatlarga qarshi turish istagi mahv etilganmi, so'nganmi? Bu borada biz romanga ko'p talablar qo'yishimiz mumkin, lekin tanqid talablar qo'yishga emas, tahlil qilishga yo'naltirilgani ma'qul.

Vaqti-mavridi bilan adib qahramonlari hayot, taqdir, yaxshilik va yomonlik, mehr-muhabbat haqida falsafiy mushohadalarga beriladi: "Bu ovloq soy-u adirlik, do'ng boshida tanho o'sgan gujumdan sas-sado yo'q. Tomoshabin ular. Mangu tomoshabin. Tevarak tog'-u tosh kabi, cheksiz-poyonsiz arzi falak kabi... Zamin usti – osmon ostidagi chigal savdolarni ular mudom mana shunday beparvo, bezabon kuzatgan", "Dunyosi ham mana shu soy-u adirlikdan iborat javonib misol notekis, noto'kis ekan-da, ajab", "Dunyosi bir changalzor, jiyan. Bunda o't ham bor, chechak ham. Foydali giyohu tikanaklari ham bor. Lekin tikanaklari ko'p, jiyan, chaqirtikani. Qani edi, shunisidan kamroq bo'lib, hammayoq gul-u gulzor, odamzodning ko'ngli ham shunday chaman, yomonlikdan, egrilikdan xoli bo'lsa...E-e, darig'!"

Bu falsafiy mushohadalar hayotning asl mohiyati haqida o'ylashga undaydi. Taqdirini tasodiflar ixtiyoriga topshirib qo'ygan kishilarning bunday fikr-mushohadalari asosli eshitilavermaydi. Roman qahramonlarida qandaydir jasorat, hayotga zavq-shavq bilan talpinish kuzatilmaydi, ular xatti-harakatlari ustidan adib bosiqligi hukmron. Detektiv-romanlar, g'ayrati oshib-toshib yotgan "superqahramon"larga, afsonaviy obrazlarga to'la trillerlar, fantaziyalar bosiqlik uslubini zamonaviy o'quvchiga konservatizm, zerikarli qilib ko'rsatadi.

Lekin adabiyot – axloq jarchisi, degan prinsip o'z qimmatini yo'qotmagan. Adabiyot insonda insoniylikni rivojlantirishi, oshirishi bilan e'zozli. Erkin A'zamdagi bosiqlik sharqona axloq prinsiplaridan unib chiqqani bois, uning qahramonlari an'anaviy yaxshilik-yomonlik qarama-qarshiligi doirasida harakat qiladi. Ularda radikalizmga, yon-atrofini, hatto o'z hayotini ham keskin o'zgartirishga intilish yo'q.

Oyravshanning poytaxtga kelishi, madam Xosiyat, Mansur, Tamara, Benuqson (Muzaffar-xo'ja Muhammadxo'jayev), Lazizbek Ikramovich bilan aloqalari ham, goho g'ayriaxloqiy holatlar ro'y bersa-da, dramatizmga borib yetmaydi. Shahardagi yengiltabiatlikka Oyravshan ko'nikib qolgandek...

Qahramonning saylovda qatnashishi bilan bog'liq vaziyatlar hangomasifat. Adib ularni Oyravshanning taqdir sayri bilan mohirona bog'lagan. Saylov ayrim shaxslar istagi bilan kishilarni laqillatish, o'yin vositasi bo'lishi mumkinligidan hayratga tushadi o'quvchi. Hayrat esa savollar uyg'otadi: nega qahramon saylovga aralashib qoldi? Hayoti alg'ov-dag'ov bo'lib turganida, unga kerakmidi deputat bo'lish? Saylov bilan bog'liq lavhalar, aslida, mashmashalar, qahramon xarakteri va hayot tarziga muvofiq kelmasa-da, mavjud tizimdagi g'ayridemokratik hollarni ochib berishga qaratilganini ilg'ash qiyin emas.

Oyravshandan siyosiy arbob chiqarmidi? Muhimi bu emas, muhimi – saylov tizimidagi noqisliklardir. Ko'zga ko'rinmas, qo'lga ilinmas qandaydir shumniyat kuchlar saylovni g'arazli o'yinga aylantirgan. Ommani laqillatishning bu usulidan diling xunob bo'ladi. Ammo adibning saylov mashmashalarini o'z qahramoni taqdiriga badiiy mahorat bilan yaxlitlaganiga tan berish lozim. Nomuvofiqni muvofiq qilib, unga o'quvchini ishontirish – katta iste'dod.

Roman Iskandarning to'satdan o'limi bilan yakunlanadi. Oyravshanning nomusini, sha'nini toptagan, sevgan kishisidan voz kechishiga sababchi bo'lgan bu badniyat, takabbur kimsa Amerikaga qochib ketish oldidan yurak xurujidan o'lib qoladi. G'ayrat uning qo'shnisi sifatida ta'ziyaga boradi. Ta'ziyachi ayollar ichida Oyravshanga ham ko'zi tushganday bo'ladi. Adib asarini tugatadi.

Shundaymikan, menimcha, yo'q. Romanning ikkinchi, balki uchinchi jildlari bordek. Endi taqdir sayri Abubakrniki bo'lsa, ajab emas. Aslida, yozuvchining baxti-omadi va mahoratiga berilgan baho – o'quvchining asar davomini istashida emasmi?..

Viktor ALIMASOV,
falsafa fanlari doktori,
professor

JAHON AYVONIDA

REKORD DARAJADA HARORAT

Dunyo ummoni yuzasining o'rtacha harorati iyun oyida 21,0 darajaga yetib, 2023 va 2024-yillarning shu oyida qayd etilgan eng yuqori ko'rsatkichlardan oshib ketdi. Bu haqda Copernicus Marine Service xabar berdi.

Qaynoq harorat o'choqlari – Tinch okeanining tropik va subtropik qismlarida, Chili va Kaliforniya qirg'oqlari yaqinidagi zonalarda, Shimoliy Atlantikaning subtropik qismida hamda Yevropaning g'arbidagi suvlarda qayd etildi.

QURULTOYGA SAYLOV

Qozog'iston parlamentining yangi bir palatali organi – Qurultoyga saylovlar 23-avgust kuni bo'lib o'tadi. Bu haqda 1-iyul kuni mamlakat prezidenti Qasim-Jomart Toqayev farmoni imzolandi.

Qurultoy partiyaviy ro'yxatlar bo'yicha saylanadigan 145 nafar deputatdan iborat bo'ladi. Vakolat muddati – besh yil.

1-iyuldan Qozog'istonda yangi Konstitutsiya rasman kuchga kirdi. Undagi asosiy o'zgarishlardan biri ikki palatali parlamentdan bir palatali parlamentga o'tish.

O'G'IRLANGAN PUSHKIN

Germaniyaning Gemer shahrida Aleksandr Pushkinning haykali o'g'irlab ketildi. Bu haqda Rossiya Federatsiyasining Germaniyadagi elchixonasi xabar berdi.

Ma'lumotlarga ko'ra, bronzadan yasalgan, qariyb 1,8 metr balandlikdagi haykal 1994-yilda Rossiyaning Shyolkovo shahri tomonidan sovg'a qilingan bo'lib, ikki xalq o'rtasidagi do'stlik ramzi sifatida o'rnatilgan edi.

ALIFBO O'ZGARTIRILMAYDI

Qirg'izistonda davlat tomonidan qirg'iz alifbosini o'zgartirish masalasi ko'rib chiqilayotgani haqidagi gaplar rad etildi. Bu haqda Prezident Administratsiyasining axborot siyosati xizmati rahbari Dayirbek Orunbekov ma'lum qildi.

Uning so'zlariga ko'ra, so'nggi kunlarda muhokama qilinayotgan takliflar Fanlar milliy akademiyasining ayrim vakillarining shaxsiy tashabbusi bo'lib, davlat pozitsiyasini aks ettirmaydi.

FORUM

TILLAR TURFA, DILLAR BIR

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi tashabbusi bilan Parkent ijod uyida bo'lib o'tgan III Xalqaro tarjimonlar forumi qo'shni davlatlarda o'zbek tilida ijod qilayotgan, shuningdek, milliy adabiyotimizni targ'ib etayotgan ko'plab shoir-yozuvchi, tarjimonlar uchun fikr va tajriba almashish maydoniga aylandi.

Xorijda istiqomat qilayotgan vatandoshlarni qo'llab-quvvatlash, ular bilan adabiy aloqalarni tizimli ravishda mustahkamlash maqsadida tashkil etilgan ushbu forumda Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston davlatlaridan kelgan bir guruh adabiyot fidoyilari, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasining faxriy a'zolari, shuningdek, badiiy tarjima rivojiga munosib hissa qo'shib kelayotgan mahalliy tarjimonlar, yosh ijodkorlar va OAV vakillari ishtirok etdi.

Tadbirni O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi raisining birinchi o'rinbosari Minhojiddin Mirzo tabrik so'zi bilan ochib, tarjimaning xalqlarni birlashtiruvchi ulkan ma'naviy qudrat ekanini ta'kidladi. Shundan so'ng Millatlararo munosabatlar va xorijdagi vatandoshlar masalalari qo'mitasi raisi o'rinbosari Behzod Shukurov, O'zbekiston xalq shoiri Abdulla Sher, "Jahon adabiyoti" jurnali bosh muharriri Ahmadjon Meliboyev, taniqli tarjimashunos olim Zuhriddin Isomiddinovning so'z mas'uliyati, zamonaviy tarjima uslublari, tarjimon mehnatining qiymati va qadriga oid ma'ruzalari tinglandi. Marosimda yangi davr badiiy tarjimashunosligiga oid dolzarb masalalar o'rtaga tashlandi.

– *Keyingi yillarda rasmiy diplomatiya bilan bir qatorda xalq diplomatiyasi ham shakllanib bormoqda,* – dedi Behzod Shukurov. – *Biz tarjimonlarni norasmiy diplomatlar deb bilamiz. Chunki bir millat adabiyotini boshqa bir mamlakat xalqiga tanituvchi insonning xizmati bir elchinikidan kam emas. Ular faoliyatining asosida millatlar o'rtasida ma'naviy yaqinlikni barpo etish, milliy qadriyatlarni jahonga tanitish kabi ezgu vazifa bor.*

Tadbirda durdona asarlarimizni qo'shni davlatlarda targ'ib qilish ishlari, Alisher Sabriy kabi qatnashchilarning mulohazalari eshitildi.

So'ng qozoq, qirg'iz va tojik adabiyoti kengashi a'zolari alohida sho'balarga bo'linib, asosiy e'tiborni sohani

ridagi faolligi bilan jamoatchilik e'tiboriga tushgan bir guruh tarjimonlarga O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zoligi guvohnomalari tantanali ravishda topshirildi.

Forumning ochilish marosimida ishtirokchilar tomonidan o'rtaga tashlangan g'oyalar va bildirilgan takliflar kunning ikkinchi yarmida o'tkazilgan davra suhbatida keng muhokama etildi. O'zbekiston xalq yozuvchisi Muhammad Ali moderatorligida o'tgan davra suhbati "Dunyo adiblari ijodida Amur Temur siymosi" mavzusiga bag'ishlandi. Unda buyuk sarkarda siymosini yaratish borasidagi mavjud qarashlar, jahonda Sohibqiron faoliyati haqida yozilgan ilmiy, tarixiy, ommabop asarlar va ularning o'zbek tiliga qilingan tarjimalari masalalari ko'tarildi. Rustam Musurmon, Zokirjon Mo'minjonov, Xosiyat Bekmirzayeva, Robiya Do'stonova, Bahodir Otash, rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tarjimachilikning yangi tendensiyalari, mavjud imkoniyatlar va kelgusidagi rejalarga qaratishdi. Sho'ba majlislarini Abdulla Sher, Tohir Qahhor, Zuhriddin Isomiddinov kabi taniqli ijodkorlar olib bordi.

– *Bugun she'r deysizmi, hikoya deysizmi, matnni sun'iy intellekt orqali tarjima qiluvchilar ko'payib ketdi,* – deydi O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasining Badiiy tarjima kengashi raisi Zuhriddin Isomiddinov. – *Bu adabiyot uchun tashvishli holat. Albatta, tezlik nuqtayi nazaridan internetdan foydalanishning yomon tomoni yo'q. Lekin dunyoga olib chiqishga arziydigan asarlar qolib, avtomatik tarzda o'girsa ham bo'laveradigan o'rtamiyona, ilmiliq mashqlar boshqa xalqlarga o'zbek adabiyoti namunasi sifatida yetkazilishiga panja orasidan qarab bo'lmaydi. Buning oldini olishimiz zarur. Yaxshi tarjimonlar maktabini yaratish, o'tkir adabiyotshunoslar tasdig'idan o't-gan asarlarning tarjimasini ko'paytirish kerak. Mumtoz adabiyotimizni ko'proq yoyishimiz, buning uchun esa yangi tarjimonlarni kashf etmog'imiz zarur. Xalqaro darajadagi mazkur forumlar ularni topishimizga omil bo'ladi.*

Ma'lumki, 2025-yil badiiy tarjima sohasida katta yangiliklar yili bo'ldi. Muhammad Rizo Ogahiy nomidagi xalqaro mukofot ta'sis etilib, ilk sovrindorlari aniqlandi. "Boburnoma", "O'tkan kunlar" asarlari qirg'iz tilida chop etildi. O'zbekiston xalq yozuvchisi Xayriddin Sultonning "Saodat sohili" qissasi qozoq kitobxonlariga taqdim etildi. Qirq nafar zamondosh adibning hikoyalaridan tarkib topgan "O'zbek zamonaviy hikoyalari antologiyasi" Qozonda tatar tilida nashrdan chiqdi. Turk she'rxonlariga O'zbekiston xalq shoiri Usmon Azimning "So'zsiz o'tirdim dunyo ichinda" she'riy to'plami armug'on etildi. Ayniqsa, mashhur "O'tkan kunlar" romanining koreys tilida chop etilishi muhim adabiy voqealardan biri bo'ldi.

Ijod uyining ilhombaxsh shabada esib turgan yozgi ayvonida tashkil etilgan qardoshlar mushoirasi ham esda qolarli bo'ldi. Ishtirokchilar o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, tatar tilida ijod namunalarini, boshqa tillardan o'girilgan she'rlarni o'qidi.

– *Forum doirasida biz nafaqat o'zbek, balki qirg'iz, tojik birodarlarimiz bilan ham ko'rishdik, gurunglashdik, she'rlashdik,* – dedi Qozog'istondan tashrif buyurgan mehmon Zokirjon Mo'minjonov. – *Shu jarayonda adabiy do'stlik rishtalari yil sayin mustahkamlanib borayotganini his qildik.*

Ikki kun davom etgan anjuman qo'shni va qardosh xalq vakillarining iliq xayr-xo'shlashuvi bilan nihoyasiga yetdi. O'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz ijodkorlarining o'z tillarida bildirgan izhorlari ko'ngillar birligini namoyon etdi.

Muhayyo RUSTAMOVA

MILLAT FIDOYILARI

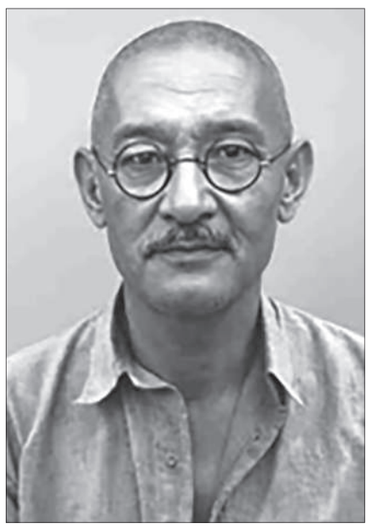
ZULFIQOR TUTGAN ALI

Yillar davomida qatag‘on qurbonlari haqida yuzlab arxiv jildlarini varaqlashga to‘g‘ri keldi. Ba’zan bir inson taqdiriga doir to‘rt yuz-besh yuz sahifali hujjatlarni o‘qib, atigi bir necha sahifa ma’lumot to‘plash mumkin bo‘ladi. Ba’zan bir ish jildi ortidan boshqasi ochilib, butun bir davr manzarasi ko‘z oldingizda gavdalanadi. Ali Rasulov haqidagi hujjatlar ham shunday.

2012-yili nashr etilgan “O‘zbekistonda sovetlarning qatag‘on siyosati va uning oqibatlari” nomli kitobimizda Ali Rasulovning 1938-yil 4-oktyabrda SSSR Oliy sudi harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasi qarori bilan otuvga hukm qilingani haqida qisqacha ma’lumot taqdim etganmiz. Keyinchalik qo‘limizga tushgan arxiv materiallari bu inson taqdirini ancha kengroq yoritish imkonini berdi.

Ali Rasulov 1885-yili Toshkent shahrida tug‘ildi. U Turkiston hayotida yangi ta’lim tizimi shakllana boshlagan davr farzandi edi. Rus-tuzem maktabida olgan bilimi turli idoralarda ishlashga yo‘l ochdi. Dastlab Samarqand oblast boshqarmasida tilmochlik qilgan, so‘ng faoliyatini xo‘jalik va iqtisod sohasida davom ettirgan. O‘zbekiston paxta tayyorlov trestida iqtisodchi sifatida ishlagani ham qayd etilgan.

Bu ma’lumotlar chetdan qaraganda oddiy tarjimayi holga o‘xshaydi, biroq, ular ortida Turkistonning

yarim asrlik tarixi mujassam. Bunday hujjatlarning qimmati ham shunda. Qahramonimiz haqidagi materiallarda ayni shu manzara ro‘y-rost kuzatiladi: rus-tuzem maktabi, davlat idoralari, iqtisod sohasidagi mehnat... Keyin esa qatag‘on. Bu halqalarni bir-biriga bog‘lay olgan tadqiqotchi tugal xulosalarga keladi.

Ammo arxivlar qahramonimiz hayotining barcha sahifalarini saqlab qolmagan. Biz uning qayerlarda bo‘lgani, qaysi yig‘inlarda qatnashgani yoki kimlar bilan muloqot qilganini to‘liq bilmaymiz. Faqat hujjatlardan anglab olishimiz mumkin bo‘lgan haqiqat shuki, Ali Rasulov o‘sha davrning siyosiy va ma’rifiy jarayonlaridan chetda turgan inson emas edi. Tergov materiallarida uning “Ittihod va taraqqiy” tashkiloti bilan bog‘liq faoliyati yuzasidan ko‘rsatmalar qayta-qayta uchraydi.

1920-yillar Turkiston uchun umid va ziddiyatlar davri bo‘ldi. Ko‘plab ziyolilar yangi davlat tizimi ichida ishlashga harakat qildi. Kimdir maorif, ayrimlar xo‘jalik ishlariga, yana boshqalar davlat idoralariga yo‘naldi. Ali Rasulov ham shu avlodning bir vakili o‘laroq, iqtisod sohasida mehnat qildi, paxta tayyorlov tizimida mas’ul vazifalarni bajardi, partiya safiga qabul qilinib, uzoq yillar davlat muassasalarida ishladi.

Afsuski, arxiv hujjatlari uning qariyb o‘n besh yillik ana shu mehnat faoliyatini batafsil yoritmaydi. Ma’lumotlar uzuq-yuluq yetib kelgan, xolos. 1937-yilga kelib, tergovchilarni Ali Rasulovning iqtisodchi sifatidagi xizmati, davlat idoralarida orttirgan tajribasi yoki bajargan ishlari qiziqtirmay qo‘ygan edi. Chunki bu paytda hech kim uning ko‘ksiga mukofot taqishni o‘ylamayotgandi, aksincha, yuragi qo‘rg‘oshinli “siylov”ga nishon bo‘lib turgandi.

1937-yil 5-avgust kuni Ali Rasulov hibsga olinishi bilanoq tergov mutlaqo boshqa yo‘singa o‘tadi. Oradan bir kun o‘tib tuzilgan navbatdagi bayonnomada Ali Rasulovdan sovet hokimiyatiga qarshi millatchilik faoliyati haqida ko‘rsatma olingani qayd etiladi. Keyingi oylarda o‘tkazilgan so‘roqlarda esa Turkistonning turli shaharlaridagi o‘nlab mashhur shaxslar nomi tilga olinadi. Munavvar qori Abdurashidxonov, Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev, Fayzulla Xo‘jayev, Muslimjon Aminov va boshqalarning nomlari bitta ish jildi sahifalarida yonma-yon paydo bo‘ladi.

Arxivda saqlangan keyingi so‘roq bayonnomalari tergovning asl yo‘nalishini yanada yaqqol ko‘rsatadi. Endi savollar Ali Rasulovning shaxsiy faoliyatidan ancha kengayib, “Ittihod va taraqqiy” tashkilotining maqsad va vazifalarini “tasdiqlatish”ga qaratiladi. Bayonnomalarda tashkilot Turkistonni sovet ittifoqidan ajratish, xorijiy davlatlar ko‘magida mustaqil davlat tuzishni rejalashtirgani haqida ko‘rsatmalar qayd etiladi. Shundan so‘ng tergovchilar Turkiston muxtoriyati, Osipov qo‘zg‘oloni, “bosmachilik” harakati, ingliz razvedkasi vakili polkovnik Beyli bilan aloqalar, Afg‘oniston orqali qurol keltirish, Turkiyadan yuborilgan vakillar hamda Moskvada xorij muxbirlari bilan o‘tkazilgan muloqotlargacha bo‘lgan voqealarni bir-biriga bog‘lashga urinadi. Bu jarayonda Munavvar qori, Abdulla Avloniy, Sa’dullaxo‘ja Tursunxo‘jayev, Fayzulla Xo‘jayev kabi o‘nlab nomlar bitta “jinoiy zanjir” halqalari sifatida talqin qilinadi. Shu asosda shakllantirilgan ayblov xulosasi sudga taqdim etiladi. Bayonnomalardagi iddaolar sud muhokamasida ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

1938-yil 4-oktyabrda SSSR Oliy sudi harbiy kollegiyasining sayyor sessiyasi Ali Rasulovni otuv jazosiga hukm qildi. Hukm o‘sha kuniyoq ijro etildi. Shu tariqa, Turkistonning bir necha siyosiy davrlarini boshdan kechirgan yana bir inson nomi qatag‘on qurbonlarining minglab ish jildlari orasida qolib ketdi.

Yana bir ma’lumotda Ali Rasulovning rafiqasi Zinaida Aleksandrovna uy bekasi, o‘g‘li Ilyos Rasulov Samarqand tibbiyot institutida o‘qituvchi ekani keltirilgan.

Ali Rasulov ham til bilgani, ham iqtisodni chuqur anglagani uchun uning qo‘lida go‘yoki ikki damli qilich bo‘lmish zulfiqor yaraqlab turardi. Ana shu narsa bosqinchilarni cho‘chitdi. Bilimni tortib olishning iloji yo‘qligi uchun uning sohibiga pand berdilar. Afsuski, jaholat avj olgan tuzum va zamonda inson hayotining pista po‘chog‘icha qadri yo‘q edi.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

AZIZ XOTIRA

QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o‘tgan sonlarda).

Zokirjon Nasriddinov – 1904-yili Shahrixonda tavallud topgan. Ma’lum vaqt savdogarlik bilan shug‘ullangan. Milliy-ozodlik harakati tashkiloti a’zosi bo‘lgach, faoliyat olib borayotgan ishi – qishloq soveti raisligidan bo‘shatilgan.

Aksilinqilobiy targ‘ibot olib borganlikda, xalq dushmanlarini maqtaganlikda, SSSRdagi ocharchilik to‘g‘risida mish-mish tarqatganlikda, qishloq xo‘jaligida zararkunandalik qilganlikda, paxta terimi bo‘yicha sabotaj qilib, 1937-yilgi paxta rejasini barbod etganlikda ayblanib, O‘zSSR Ichki ishlar xalq komissarligining 1938-yil 7-fevraldagi yig‘ilishi qaroriga ko‘ra otuvga hukm qilingan.

Nozirjon Rasulov – 1894-yili Andijon uyezdi Asaka rayonida tug‘ilgan. Hujjatlarga ko‘ra, u “Sho‘royi Islom” tashkiloti a’zosi bo‘lgan. Aholi orasida muntazam ravishda mag‘lubiyatchilik kayfiyatidagi targ‘ibot olib borganlikda ayblangan. O‘zSSR Jinoyat kodeksining 66-moddasi 1-bandiga asosan O‘zSSR Ichki ishlar xalq komissarligi “uchligi”ning 1937-yil 8-dekabrdagi yig‘ilishi qarori bilan 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 2-dekabrdan hisoblangan.

G‘ulomxon Akramxonov – 1887-yili Namangan shahrida tug‘ilgan. “Milliy ittihod” tashkiloti a’zosi bo‘lgan. 1918-yili milliy ozodlik harakatidagi faoliyati uchun 3 yil qamoq jazosiga hukm etilgan.

Unga aholi orasida doimiy ravishda aksilinqilobiy targ‘ibot olib borgani hamda ig‘vo, bo‘hton, mish-mish tarqatish bilan mashg‘ul bo‘lgani, ruslar zulmidan ozod bo‘lish maqsadida Sharq xalqlarini yagona milliy tashkilotga birlashtirishga chaqirgani, sovet hokimiyatiga qarshi qurolli kurash olib borishga da’vat etgani kabi ko‘plab ayblovlar qo‘yilgan. Mulklari musodara etilib, o‘zi otuvga hukm qilingan.

Saidxon Shodmonov – 1903-yil Marg‘ilon shahrida tug‘ilgan. 1922-yildan Marg‘ilon shahar komsomol komiteti kotibi vazifasida ishlagan. U Qo‘qon shahrida partiya-sovet oliy maktabini tugatgan. Hujjatlarda qayd etilishicha, 1925-yil tashkil etilgan “Haqiqat” tashkiloti a’zosi, Marg‘ilon, Shahrixon, Asaka, Bulung‘ur, Bag‘dod, Andijon shaharlarida rahbarlik lavozimlarida xizmat qilgan. 1935–1937-yillarda Qoradaryo suv tizimi boshqarmasi boshlig‘i bo‘lgach, atrofda aksilinqilobiy targ‘ibot olib borganlikda, Akmal Ikromov va Fayzulla Xo‘jayevning “dumi” bo‘lganlikda ayblanib, 1937-yil 13-sentyabrda 10 yil muddatga qamoq jazosiga hukm qilingan. Jazoni o‘tab, 1947-yilda qaytib kelgan. Ammo 1949-yilda yana Krasnoyarsk o‘lkasiga surgun qilingan.

G‘ulom Akromov – 1903-yili Toshkent shahri Devonbegi mahallasida tug‘ilgan. 1912–1915-yillari eski va yangi usuldagi jadid maktablarida o‘qigan. 1918-yildan matbaachilar kasaba uyushmasi a’zosi bo‘lgan. Toshkentda bosmaxonada harf teruvchi, FZU (Fabrika-zavod bilim yurti) mudiri, FZU kasaba uyushmasi raisi, matbaachilar kasaba uyushmasi Markaziy komiteti raisi o‘rinbosari, Toshkent Eski shahar bosmaxona partiya yacheykasi kotibi, Toshkent okrug xalq maorifi bo‘limi mudiri, Toshkent rayon partiya komitetining mas’ul kotibi, Samarqandda O‘zbekiston kasaba uyushmasi tashkiliy bo‘limi mudiri, Jalolquduq rayon partiya komitetining mas’ul kotibi, Norin rayon partiya komitetining mas’ul kotibi lavozimlarida faoliyat ko‘rsatgan.

Toshkent shahrida bo‘lib o‘tgan SSSR Oliy sudi harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasining 1938-yil 14-oktyabrdagi yig‘ilishida G‘ulom Akromov otuvga hukm etiladi. Jazo o‘sha kuni ijro qilingan.

Baxtiyor ALIMOV,
Jasurbek IMINOV,
Azizbek MAHKAMOV,
AnDU tuzilmasidagi
Qatag‘on qurbonlari xotirasi muzeyi
ilmiy xodimlari

(Davomi kelgusi sonda).

Boshlanishi 1-sahifada.

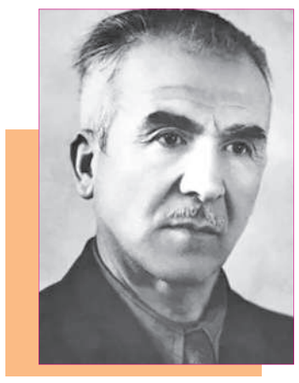
O‘z davrida qurultoyga ko‘plab turkiy davlatlar jiddiy tayyorgarlik ko‘rgan. Jumladan, samarqandlik jadid munaqqidi Vadud Mahmud anjuman o‘tkazilishidan bir necha oy avval “Turkiyot qurultoyi” nomli maqolasini e’lon qiladi.

Darhaqiqat, yer yuzidagi millatlar moddiy ne’matlar ishlab chiqarish usuli, ishlab chiqarish vositalariga egalik qilishi, umuman, taraqqiyot yo‘nalishi jihatidan katta farq qilmasligi mumkin. Ammo ma’naviy madaniyatda har bir millat o‘ziga xos ruhiy dunyosi bilan tafovutlanadi. Shunga ko‘ra, jahon madaniyati tarixida olmon, italyan, fransuz, arab, chin me’morchiligi singari tushunchalar mavjud. Musiqa sohasida ham shunga o‘xshash holat. Aynan bir geografik muhitda yashovchi ikki millatning musiqa asboblari ham, kuy-ohanglari ham farqlanadi.

Har bir millat madaniyati, san’atidagi o‘ziga xoslik qadim-qadim zamonlarga borib bog‘lanadi. Ularning asrdan asrga, avloddan avlodga meros bo‘lib o‘tishi o‘sha qavm tabiatidagi xususiyatlarga ham taalluqlidir. Mabodo, millat ruhan, tabiatan ojiz bo‘lsa, boshqa millatlardan tez ta’sirlanadi, boshqa millatning madaniy olamiga singib ketadi, asliyatini yo‘qotadi. Ma’naviy olamda millat o‘z asliyatini saqlash ehtiyoji “g‘arbiyot”, “sharqiyot” singari tushunchalarni yuzaga chiqaradi.

Muhtaram o‘quvchilarga Vadud Mahmudning “Maorif va o‘qituvchi” jurnalining 1925-yil 11-sonida e’lon qilingan “Turkiyot qurultoyi” maqolasini taqdim etamiz.

TURKIYOT QURULTOYI

Vadud MAHMUD

Turkiyot, turkuliji, turkulo‘giyo ta’birlarining barchasi bir ma’no ifoda etib, “turkni tanimoq ilmi” demakdir.

Hayot va kurash maydonig‘a otilg‘on millatlar, bu kungi kun kechirishlarini intizomg‘a qo‘yish uchun o‘tgan kunlarini ko‘zdan kechirishlari va o‘zlarining kim va qanday bir shaxsiyatga molik bo‘lg‘onliqlarini aniqlashlari zarur ko‘ruladir, bu majburiyat, ayniqsa, turli qavmlarning bir-birlari bilan bo‘laturg‘on madaniy to‘qunushlari chog‘ida jiddiy bir suratda seziladir.

Moddiy madaniyatda (sivilizatsiyada) bir qatorda bo‘lg‘on, ya’ni bir bolg‘a-bir o‘roq ishlatadirg‘on xalq ma’naviy madaniyatda, ya’ni harsda (kulturada) bir-birlaridan tog‘lar va dengizlarcha ayirma ko‘rsatadirlar. Hars: ruhiy faoliyatning natijalari bo‘lg‘onidan go‘zal san’atning butun bo‘lumlari odat, axloq, din, mazhab kabi ruhiy muassasalarda bu ayirmalar ochiq ko‘runadir. Shuning uchundirki, me’morda olmon, italyon, fransuz, hind, arab kabi tasniflar ko‘ramiz va eshitamiz. Moddiy madaniyat (sivilizatsiya)da qancha umumiylik (obyektivnost) ko‘rsak, harsda (kulturada) aksincha, shuncha xususiylik (subyektivnost) ko‘ramiz.

Turkiston qlassiq (tasnifiya) musiqiysining asosi arab va eronniki bo‘lsa ham, Movarounnahrning ayri xususiyatlari ochiqdir. Arabning chalaturg‘on “Iroqi” bilan Eronning va bizniki boshqa-boshqadir, bir-birovidan tanilmasliq darajada ayridir.

Me’morimiz arab, eron, hind va chin ta’siri ostida boshlang‘on bo‘lsa ham, bu kun isbot etilgandirkim, Movarounnahr me’morisi o‘zichadir, o‘zinikidir, boshqadir. She’rda ham shudir, shimoldan boshlab janubga qarab qancha ensangiz mavzuda chiroylilik, boylik va kenglik ko‘rasiz.

Millatlar mana shu xususiyatlarga ega bo‘lg‘on to‘dalar bo‘lmasalar, yasama chegaralar, zo‘raki unvonlarning ahamiyatlari yo‘qdir.

Shu ayri xususiyatlarga molik bo‘lg‘on millatlar xususiyatlarini qancha sof saqlaya olsalar, shuncha kuchli milliyat ko‘rsata olurlar va kuchli bir millat atalurlar.

Qitaylar va hindlar siyosiy va madaniy jihatdan qancha mahkum bo‘lsalar bo‘lsunlar, milliy sajiyalari kuchli millatlardandir. Ularning butun san’atlarida, yashayishlarida, dinlarida o‘zlarichalik xususiyat bor. Ruslarda esa bu xususiyat nisbatan zaifdir. To‘qunush, ya’ni madaniy munosabatlar chog‘ida ba’zi millatlarning yutushlari (tamsil), yutulushlari (tamassul) mana shu bir harsning boshqasi ustiga g‘alabasi demakdir.

> **“Biz bu boradagi hamkorlik istiqbollarini yanada kengaytirish maqsadida birinchi Turkologiya qurultoyining 100 yilligi munosabati bilan turkiy davlatlarning yetakchi ilmiy markazlari ishtirokida “Turkiy dunyo ma’rifatparvarlari” xalqaro ilmiy-ensiklopedik loyihasini yaratish hamda jadidlik harakati namoyandalarining barcha asarlari va arxiv hujjatlarining yagona raqamli kutubxonasini shakllantirishni taklif qilamiz.**
>
> **Ishonchim komil, ushbu xalqaro kongress turkologiya sohasidagi ilmiy hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish, samarali tadqiqotlar va qo‘shma loyihalarni amalga oshirish hamda turkiy xalqlar o‘rtasida do‘stlik va birdamlikni yanada mustahkamlash yo‘lida muhim tarixiy qadam bo‘ladi”.**
>
> **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat MIRZIYOYEVning Birinchi Turkologiya qurultoyining 100 yilligiga bag‘ishlangan xalqaro kongress qatnashchilariga tabrigidan**

Mana shu harsiy yutulish, yutulmasliq jihatlaridandirki, bu kungi millatlar o‘zlarining ruhiy xususiyatlarini tasbit etmak (*mustahkamlamoq* – **B.K**) choralariga sarilg‘onlar va buning natijasida sharqiyot, g‘arbiyot, turkiyot, rusiyot kabi ilmlar maydong‘a chiqg‘on.

Inglizlarning inglizliqni saqlash uchun mutaassibona qiynalishlari, olmonlarning olmonliq uchun asabiy berilishlari bu kungacha bo‘lg‘on holning ochiq misollaridandir.

Bu ilmlar qurulishi va maydong‘a kelishining sababi yolg‘uz bu emasdir. Umuman, har millatning o‘zini tanimoq istagini va buning kundalik hayotdagi amaliy ahamiyatini taqdir etmak ham jiddiy sotiqa (*sabab* – **B.K**)lardandir.

Turkiyot ilmi g‘arbda va bizda boshqa-boshqa ehtiyojlar orqasida tug‘di.

G‘arb millatlari, ilmga xidmat uchun – balki bizdan istifoda etmak va bizni yaxshiroq-osonroq idora etmak uchun – ish boshladilar.

Biz esak o‘zimizning kimligimizni bilmak va boshqalar orasida mavqeyimizni bilmak uchun kirishdik; bizning bu ishimiz ikki jihatlidir: bir yoqdan bilimga xidmatdir, ikkinchi yoqdan o‘zimizni bilmakdir.

Har ilmni ilgari surish uchun mutaxassislarining bir-birovlari bilan munosabatda bo‘lishlari, xabarlashib turishlari ko‘b yordam beradir; bu kungi turkshunoslar bir-birovlarining ishlari bilan tanishmoq va kelgusi ishlarining planlarini chizmak istaganlaridan, birinchi o‘laroq bir turkiyot qurultoyi chaqirishg‘a qaror berilgandir.

Qurultoyning bu kun chaqirilishining yana ayricha bir maziyati, turk qavmlarining g‘arb madaniy oilasiga kira boshlag‘on shu choqlarida yechish kerak bo‘lg‘on muhim masalalarning o‘z ahllari orasida muzokaraga qo‘yilishidir.

Bu – turkiyot qurultoyining uchunchi ahamiyatli tomonidir.

Unda ko‘rulaturg‘on masalalar tubandagichadir:

1. Turkiyotning hozirgi holi va kelgusi o‘sish yo‘llari;
2. Turk tillari va shevalarining tasnifi (klassifikatsiyasi);
3. Turk tili va shevalarining boshlanmasi, tarixi va o‘sishi;
4. Turk tili va shevalarining qiyosiy fo‘netikasi va turkcha yozuvlar;
5. Turkchada ilmiy istilohlar yaratmoq masalasiga tegishlik turk tili va shevalarining qiyosiy mo‘rfo‘lo‘jisi;
6. Turk tili va shevalarining boshqa tillar va shevalar ila (mo‘g‘ul, fin va boshqalar) va yofatizm (*tillarning kelib chiqishi haqidagi tarixiy nazariya* – **B.K**) nazariyasi-la yaqinliq va aloqasi;
7. Turklarning ibtidoiy dinlari;
8. Turklarning ibtidoiy tarixlari;
9. Turk millatlarining alifbosi;
   a) arab alifbosi,
   b) mo‘g‘ul alifbosi,
   j) rus alifbosi,
   d) lotin alifbosi;
10. Turk tillarining imlosi;
11. Turk tillari o‘qitish yo‘li;
12. Turk tillarining istilohlari;
13. Turk millatlari orasida inqilobiy harakat tarixi;
14. Tashkilot masalalari.

Bu qurultoy uchun SSSRdagi turk jumhuriyatlaridan vakillar ishtirok etaturg‘onlaridek, SSSR va xorijdagi turkshunoslar ishtirok etgusidirlar. Vakillar 150 qadar taxmin etiladir.

Bu qurultoy birinchi fevralda chaqirilsa kerak. U choqg‘acha turli jumhuriyatlar vakillaridan murakkab bir plenum (kengash majlisi) bo‘ladir.

Qurultoyda mashhur olimlardan turkiyoli Ko‘prulizoda Fuod, olmoniyoli Bonig‘, Bartold, Samaylovichlar ishtirok etib, ma’ruzalar o‘qiydilar. Qurultoy turkcha va ruscha o‘laroq ikki tilda davom etgusidir.

Bu qurultoy mashhur shoirimiz Navoiyning besh yuz yillik va Ozarboyjonda muntazam turk matbuotining ellik yillik yubilasiga to‘g‘irlanib ochilmoqchidir.

Qurultoy yonida turk matbuoti sergisi (ko‘rgazmasi) bo‘ladir.

Bu qurultoy munosabati-la Samarqandda chaqirilg‘on maslahat majlisining qarorlari ayricha bosdiriladir.

Bahodir KARIM tayyorladi.

IBRAT

Tun haqida yigirmata she’r

Gazetamizning o‘tgan sonida “Men jilg‘aman, daryo bo‘lib to‘lgim keladi” nomli maqola e’lon qilinganidan xabaringiz bor. Bugungi kunda faol ijod qilib kelayotgan yoshlarimiz haqida so‘z yuritilgan maqolada hozir sarlavha qilib olganimiz – “Tun haqida yigirmata she’r” nomli kichik lavha bor edi.

“МЕН ЖИЛҒАМАН, дарё бўлиб тўлгим келади”

ЎЗБЕКИСТОН – ЁШЛАР МАМЛАКАТИ

Бугун Ўзбекистон аҳолисининг 60 фоизга яқини ёшлар. Шу боис, давлатимиз сиёсатида келажагимиз эгалари бўлмиш ёшлар масаласи алоҳида устувор аҳамият касб этади. Ютуқликда 30 июнь – Ёшлар куни сифатида нишонланиши ёхуд “Ўзбекистон – 2030” стратегиясининг 44 бандидан иборат “Ҳар бир инсонга ўз салоҳиятини рўёбга чиқариш учун муносиб шароитларни яратиш” деб номланган биринчи йўналишининг ярмидан кўп бандлари тўғридан-тўғри ёшлар манфаатларига қаратилгани ҳам шундан далолат беради.

(Давоми 5-саҳифада)

Unda yosh shoir Humoyun Fattohning tashabbusi bilan “Tun. Qaydadir nimadir charxlanayotir...” satrini davom ettirib she’r yozish so‘ralgani va 20 nafar yosh shoirdan she’r olinib, internetga joylangani haqida ma’lumot berilgan edi. Endi “to‘n”ni egasiga beraylik – maqola gazetada chiqqach, Humoyundan “bu satrni davom ettirish g‘oyasi ustoz Aziz Saidga tegishli, men ulashganlardan biriman, xolos”, degan bildirish keldi. “Bungayam to‘rt yil bo‘ldi. Qay tarzda e’lon qilsam ekan, deb saqlab kelgan ushbu she’rlarni e’tiboringizga havola qilyapman”, deya o‘z internet kanaliga qo‘ygan ekan ustoz. Satrni davom ettirganlarning aksari yosh shoirimizning teng-to‘shlari bo‘lgani uchunmi, tashabbusni beshubha Humoyunga nisbat beribmiz.

Tashabbus so‘ngida “O‘qing! Fikr bildiring”, degan da’vat bor. Keling, o‘qiylik, fikrimizni aytaylik, toki ijodkorlarni faollikka chorlaydigan bunday xayrli tashabbuslar qanot yozsin, bardavom bo‘lsin.

“Tun. Qaydadir nimadir charxlanayotir...” Xo‘sh, qayda u, nima u?

Jontemir: “Bo‘g‘ilib chiqmoqda bu sas ichingdan – Tun. Vijdon yurakni jim charxlayotir”, deb yozsa, Feruza Xayrullayeva satr mazmunida dalada mehnat qilayotgan ayol tasvirini ko‘radi: “Choyini qaynatar javzo quyoshi, Sabotin damlaydi “oh”iga qo‘shib, Shirin tuyiladi sabrning oshi”. Muhammadsiddiq talqiniga ko‘ra: “Qilichin o‘tkirlab, bir kenja botir Jangga ketayotir minib G‘irotin”. Shahriyor fikrini pichoqday qayrasa, Tillaniso yana qaydadir nimadir yonayotganini, tushlar ko‘zlariga nur elayotganing ko‘radi. Nozima Habibullayevaning ta’biricha, “nimadir” emas, “kimdir” charxlanmoqda. “Charxi dun balki charxlar toqatlarimni”, deydi Botir Ergash. Dilora Holiqovada bu “Siniq, egik, nimjon bir tiriklik” bo‘lsa, Jaloliddin Saidovda “Anov miltillagan yulduzmas asli, O‘sha charx sachratgan uchqunlariydi”.

Navoiylik Alisher satrni nekbinlik bilan davom ettiradi: “Yorishib keladi oftobning yuzi, Bir millat, bitta el, xalqlanayotir. Kun kelib damini sezasan olam, Qaydadir nimadir charxlanayotir”. Nargiza Odinayeva ta’rifida “Bu takror ohanglar ishqning qobig‘i” bo‘lsa, Rahmat Bobojon she’rida bu “charxlangan ruh”dir. Humoyunning tasavvurida “Zulumotga qarshi porlagan yulduzlar” jonlansa, Mansur Nazarov charxlanayotgan narsa “Ichimda mavhum xavotir”, deb yozadi.

Nazmiy bellashuvga qoraqalpoq shoirlari ham qo‘shiladi. Abdiraxman Qoylibayevning she’riy tizmalarini: “Tun. Bir yerda bir narsa charxlanayotir, Tun, har yerda bir narsa charxlanayotir. Tun, bir yerda har narsa charxlanayotir, Har biri o‘zicha chiqarar hukm”, deya o‘girib o‘qishimiz mumkin. Aygul Qosimbetova charxlanayotgan narsani sog‘inch deb ataydi.

Samarqand tarixi bilimdoni Sitorabonu Shomurodova: “Va yo qilichmikan, bahodir Jang qilarmi Vatan yo‘lida. Ne bo‘lsa ham, bu tig‘ tushmasin Xoin kimsalarning qo‘liga”, deya bong uradi. Shahrizod Shodiyev: “Tongni kutayotir yuragi borlar”, deb yozsa, Gulzoda O‘rinboyeva: “Nelar charxlanmoqda anglolmadim hech, Demak, yashayapman!” degan qiziq xulosaga keladi. “Ulug‘ bir jang uchun tayyorlaganday Soy charxlayveradi har nafas toshni” – bu Akbar Jahonov she’ridan parcha. Erkin Hojimuhammad: “Har seni o‘ylasam dilim charxlanib, Yurak isib ketar haddan tashqari”, deya holatini bayon etadi va “Yaxshiyam tushlar bor seni ko‘rgani”, deya xulosalaydi.

She’rlar to‘rtarmoqda e’lon qilingach, kuzatuvchilarda ham fikr uyg‘otgani tashabbusning boshqalarga ilhom ulasha olganidan dalolat, albatta. Izohlarda Zuhriddin: “Sabrning tikonli gulxonasida Kimningdir bardoshi charxlanayotir”, deya she’r bitsa, yana bir shoirimiz Abdul Boqiy: “Qaydadir fikrlar charxlanayot”ganiga urg‘u beradi.

Birgina yaxshi satr yaxshi she’rlarning tug‘ilishiga bois bo‘lishi mumkinligini ushbu ijodiy musobaqa misolida ko‘rish mumkin. Demak, zamonaviy adabiyotimizda o‘z ovoziga, so‘z aytish uslubiga ega bo‘lgan bir ustoz shoirimiz jimgina o‘z ishini qilayotir: yoshlarning iste’dodini qayrayotir, so‘zlarini o‘tkirlayotir – adabiyot charxlanayotir.

Ikrom ISKANDAR

TARMOQLARDA NIMA GAP?

“Toy qoqilib, ot bo‘lguvchi yaylovdir bu...”

Xalqda yaxshi gap bor: toy qoqilib ot bo‘lar, ot bo‘lguncha lat yeyar. O‘zbekiston milliy terma jamoasining futbol bo‘yicha Jahon chempionatidagi ishtiroki, yutuq va yutqiziqlari, kuzatish va kutib olish marosimlari bir oydirki, ijtimoiy tarmoqlarni to‘ldiryapti.

“O‘zbekning bolasi tarixda birinchi marta shunday katta musobaqada maydonga tushdi! Qandingni ur! Natijadan qat’i nazar, ushalmas orzuni biz ko‘rdik. Endi xato-kamchiliklarni kuzatib, tuzatamiz”, deguvchilar soni ko‘pligi odamni xursand qiladi. Ammo ola-g‘ovurda Vatan, xalq va yoshlar sha’niga kurak tugul, tuvakda ham turmaydigan gaplarni otayotganlar ham bor. O‘zinikilarni mazaxlab, yerga urib, boshqalarni ko‘klarga ko‘taradigan kaslar boshqa ellarda ham bormikin-a?!

Yoshlar bilan uchrashuvda Yurtboshimizning: “Milliy terma jamoamizning Jahon chempionatidagi ishtiroki to‘g‘risida turli fikrlar bildirilmoqda. Lekin Vatanimiz sharafini himoya qilgan terma jamoamiz a’zolariga ortiqcha his-tuyg‘u bilan e’tiroz bildirish, ulardan ayb qidirish xalqimizga xos ish emas. Aksincha, bugun ularni qo‘llab-quvvatlash, ruhini ko‘tarish har qachongidan ham muhim”, deganini eshitib ko‘zimga yosh keldi. Faqat haqiqiy otagina farzandlariga ana shunday bag‘rikenglik ko‘rsatib, ishonch bera oladi.

Biz-chi? FIFA reytingida 5-o‘rinda turgan Portugaliya, 13-o‘rindagi Kolumbiya hamda ko‘plab futbolchilari Yevropaning yetakchi klublarida to‘p suradigan Kongo terma jamoalariga qarshi maydonga tushgan o‘n bir nafar qorako‘z haqida qayg‘urdikmi? Natijani emas, ularning ruhiyatini, kechinmalarini tasavvur qildikmi? Turli darajadagi to‘qnashuvlarda ularning joniga jonimiz achidimi?

Ha, biz ko‘zlangan manzilning ilk bekatlaridan ortga qaytdik. Lekin qaytganda ham yomon qaytmadik. Eldor Shomurodovning Kongo Demokratik Respublikasi darvozasiga urgan goli “Hyundai Goal of the Tournament” ovoz berish jarayonining birinchi bosqichi yakunlariga ko‘ra, guruh bosqichidagi eng yaxshi gol deb topildi. Abbosbek Fayzullayev XXI asrda jahon chempionatlarida bosh bilan gol urgan eng past bo‘yli futbolchi sifatida qayd etildi. Shuningdek, u O‘zbekistonning mundialdagi birinchi goli muallifi sifatida ham o‘z nomini tarixga muhrladi. O‘n sakkiz yoshli Behruz Karimov va yana bir necha yosh futbolchilarimizga Yevropa 5 TOP jamoalarining nazari tushishiga shu ishtirok sabab bo‘lmadimi? Demak, ilk ishtirok hozirdanoq meva bera boshladi.

Bo‘lar elning bolalari bir-birin botirim derkan. Biz ham ortiqcha hissiyotlarga berilmay, holatga real baho beraylik. O‘yinlarni tahlil qilaylik, lekin tahqirlamaylik.

“Toy qoqilib, ot bo‘lguvchi yaylovdir bu...”, degan Muhammad Yusuf. Hali oldinda qancha Jahon chempionatlari, Osiyo kubogi bahslari turibdi. Ana shu o‘yinlarda ham xalq sifatida futbolchilarimizni qo‘llab-quvvatlaymiz.

Mayli, qoqilsin, mag‘lubiyat alamini tortsin. Muhimi: milliy futbolda milliy jamoa shakllandi, endi uni rivojlantirib, baland marralarni zabt etishda hech bo‘lmasa olqishlar bilan ko‘maklashaylik.

Zikrilla MUHAMMAD
Facebook

SUD OCHERKI

TIRIK GULXAN

Kuzning sovuq shabadasi Vobkent ko‘chalarida izg‘ib, daraxtlarning so‘nggi za’faron yaproqlarini ayovsiz yulqirdi. Osmon xuddi bugun shu yerda yakun topadigan ayanchli qismatdan xabardordek tuman ustiga og‘ir bulutlardan kafan yopgandi. Jinoyat ishlari bo‘yicha Buxoro viloyat sudi binosi atrofida to‘plangan odamlarning yuz-ko‘zida vahima, go‘yo motam izdihomiga to‘plangandek pichirlab so‘zlashardi.

Panjara ortida, xuddi hayot bilan aloqasini butkul uzgandek boshini quyi solib o‘tirgan Adiz Rahimovning nigohlarida na najot uchqunlari, na ishonch ifodasi ko‘rinardi. Zalning qarama-qarshi burchagida esa chuqur ajinlarida bir umrlik isyon qotib qolgan mushtipar ona – Fotima aya mungli termilib o‘tirardi. Uning ko‘zlaridan sizib chiqayotgan yoshlar o‘g‘lining mudhish qilmishi va kelinining fojiasidan kuygan bag‘rini sovuta olmas, aksincha, battar dog‘lardi.

Hammasi katta orzu-umidlar bilan boshlangan edi. Adiz va Zarifa Qodirova oila qurishganida, xonadonda dunyoga kelgan shiringina farzandlar – Azizbek va Lazizbek oilaning chin quvonchiga aylangandi. Ammo vaqt o‘tishi bilan ro‘zg‘or tashvishlari, yetishmovchiliklar va ularning ortidan kelib chiqqan doimiy mashmashalar oradagi mehr rishtalarini astasekin yemirib bordi. Zarifa tuman obodonlashtirish boshqarmasida og‘ir va zahmatli mehnat bilan shug‘ullanar, oilasiga harna madad deb tinim bilmay ishlardi.

Adiz o‘zining “xomcho‘ti” xomligidan boshlangan muammolari – kredit va qarz balosi, zo‘raki boyvachchalik kasalligi, ichkilik, lafzsizlik ortidan kelgan yo‘qchilik alamini xotinidan ola boshladi. Avval o‘shqirishdan boshlangan haqorat bora-bora qo‘l ko‘tarish, xo‘rlash kabi g‘ayriinsoniy tubanlikka borib yetdi. Zarifa o‘qimishli emasmi, o‘z huquqini yaxshi bilar, ammo “ayol kishi erning uyidan faqat oq kafanda chiqishi kerak”, “or-nomus hammasidan baland”, “odamlar nima deydi?” degan jamiyatning yozilmagan, ayovsiz qonunlari bois tishiga tishini qo‘yib, hammasiga chidadi. Oilasini asrash uchun, go‘daklari tirik yetim bo‘lmasligi uchun ichkaridagi gapni tashqariga chiqarmay, eriga insof, o‘ziga bardosh tilab kun ko‘rdi. Lekin el og‘ziga elak tutib bo‘lardimi? Juvonning momataloq yuz-ko‘zlarini qo‘ni-qo‘shni nazaridan parang-ro‘mol berkitolarmidi? Taomilga ko‘ra, mahalla mas’ullari va profilaktika inspektori kelib, bir necha marta mushtumzo‘r erga tushuntirish ishlari olib bordi. Afsuski, bu taxlit “chilyosin”lar Adizning bir qahriga o‘n qahr qo‘shdi, bir shapalog‘i o‘n shapaloqqa aylandi.

O‘sha mash’um va dim iyun tongi... Xonadonda odatdagidek kutilmaganda arzimas bahona bilan katta janjal chiqdi. Haqorat va kamsitishlarga miq etmay yuzini to‘sib o‘tirgan xotinning shu shikasta holati birdan Adizni quturtirib yubordi: “Ha, nega javob qilmaysan? Seni gaping menga falon, demoqchimisan?” deb, o‘z gapidan o‘zi kuchlanib, kamarini sug‘urgancha Zarifani beayov savalay ketdi. Uning ko‘zlari olakula, jazavaga tushgan qiyofasida telbalik unsurlari ko‘rinardi. Zarifa og‘riq zabtidan qalqib-qalqib to‘lg‘ansa-da, ikki xayoli bir nuqtada – “Ishqilib, yotoqda uxlab yotgan bolalarim eshitib qolib, uyqusi buzilmasin. Dadasini vajohatini ko‘rib cho‘chimasin, qo‘rqmasin, yomon ko‘rib qolmasin”. Baxayr, charchagan zo‘ravon nihoyat boloxonador so‘kindi-yu, eshikni tepib ochib, ko‘chaga chiqib ketdi.

Zarifa yakandozda yuztuban yotgancha uzoq unsiz yig‘ladi. Nihoyat, bor irodasi va kuchini yig‘ib, ko‘zyoshlarini artdi, yuzidagi ko‘kargan joylarga upa-elik surib, yashirgan bo‘ldi. Ishga ketishdan oldin haliyam pishillab uxlab yotgan bolalarini uyg‘otib, ko‘zida yosh bilan yuvib-taradi. Xayrlashuv chog‘i ularning peshonasidan o‘pdi va bag‘riga bosdi: “Bog‘chadan kelishingizga pitssa pishirib qo‘yaman, maylimi? Kechqurun bayram qilamiz”, deb va’da berdi zo‘rg‘a jilmayib. Bolalar quvonch bilan bog‘chaga yugurishdi. Bu ularning so‘nggi diydori ekanini qayerdan ham bilishsin...

Adiz bolalarini mahalladagi bog‘chaga olib chiqib ketdi. Ichida bo‘g‘ilgan g‘azab vulqoni ushbu lahzalarda uning ongini butkul zaharlab bo‘lgandi. Ishxonasiga bordi-yu har xil vasvasa unga tinchlik bermadi. Ishini tugatmasdan uyi tomon shoshdi, hovliga kirar-kirmas ko‘zi yelimidishdagi benzinga tushdi...

Hech narsadan bexabar Zarifa erining yuziga qarab ulgurmasdan, ustidan muzdek, qo‘lansa suyuqlik sepildi. Keyin... chaqindek chaqilgan gugurtdan lahzada alamazonga aylangan olov qurshovida qolgan Zarifaning achchiq chinqirig‘i butun qishloqni momaqaldiroqdek larzaga keltirdi. Ayol atigi bir necha soniya ichida tirik olovga aylandi. Qora tutun va Zarifaning faryodini eshitib, ovsini Sabinaga qo‘shnilar ergashib, yugurib kelishdi. Ular kelinni qutqarish, olovni o‘chirish uchun o‘zlarini o‘tga urib, jon-jahdlari bilan harakat qilishdi. Biroq yovuz alanga o‘z ishini qilib bo‘lgandi.

Hodisa joyiga yetib kelgan tergovchilar va kriminalistlar xonani ko‘zdan kechirisharkan, har bir burchak o‘sha dahshatli voqeadan so‘zlardi. Devorlardagi kuyib ketgan suratlar, alangadan erib ketgan polietilen idish qoldiqlari va yerdagi qoraygan qon izlari tergov bayonnomasiga bitta-bitta muhrlandi. Eng yurakni ezadigan narsa – stol ustida turgan, Zarifa bolalariga pishirmoqchi bo‘lgan yegulik uchun tayyorlab qo‘yilgan xamir va sabzavotlarning kuygan qoldiqlari edi. Oila qo‘rg‘onidan faqat mana shu kuygan dalillargina qolgandi.

Mana, bugun sud zalida ushbu fojiaga yakuniy va adolatli nuqta qo‘yilmoqda. Sud hay’ati raisi Adizni O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 97-moddasi 2-qismi “j” bandi (o‘ta shafqatsizlik bilan qasddan odam o‘ldirish) bo‘yicha aybdor deb topib, 18 yil muddatga ozodlikdan mahrum qilish haqidagi hukmni o‘qib eshittirdi. Zalda qonunning adolatli so‘zi yangrarkan, orqa qatordan to‘ng‘ich o‘g‘il Azizbekning yurakni tilka-pora qiluvchi yig‘isi eshitildi.

Bolakay qarindoshlarining qo‘lidan yulqinib, panjara ortida turgan otasi tomon talpindi. U temir panjarani silkitib, otasiga baqirdi: “Dada, aya qani? Ayamni sog‘indim! Siz qayga ketyapsiz?” deb chinqirdi. U panjara orasidan barmoqlarini uzatib, otasining kishanlangan qo‘llarini tutishga urindi: “Dadajon... Bizni tashlab ketmang, dadajon!” deb bo‘zladi.

Bu murg‘ak iztirob zalda o‘tirgan jamoaning, sudya va prokurorlarning ham ko‘nglini vayron qilib, ko‘zlarini yoshga to‘ldirdi.

Bir johil erning kaltabin qilmishi sabab:

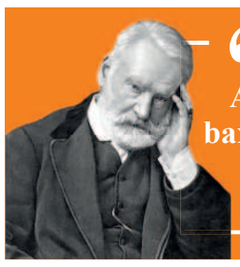
gulday bir oila kuyib, kultepa bo‘ldi;

gulday bir ayolning baxti kul bo‘lib, ko‘klarga uchdi;

bir juft qorako‘zning kelajagini dud qopladi, murg‘ak yurakchalar bir umr qo‘rantaga aylandi;

bir bandaning u dunyo-bu dunyosiga o‘t ketdi, oxirati kuydi...

Nurjahonbegim RASHIDOVA,
“Sud jurnalistikasi”
kursi tinglovchisi.

“Ayolni azobga tashlagan erkak baxtli bo‘lolmas.”

Viktor GYUGO

Jadid
adabiy, ilmiy-ma’rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

Bosh muharrir:
Iqbol MIRZO

Muallif fikri tahririyat fikri bilan mos kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar muallifga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro‘yxatga olingan.

Adadi – 18 471
Shundan:
Kirill yozuvida – 6 882
Lotin yozuvida – 11 589
Media kuzatuvchilar – 85 424
Buyurtma: G – 740
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko‘rsatkichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.
1 2 3 4 5 66

Mas’ul kotib: Shuhrat Azizov

Navbatchi muharrir:
Gulchehra Umarova

Sahifalovchilar:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Manzilimiz:
Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navoiy ko‘chasi, 69-uy

Telefonlar:
Qabulxona: (71) 203-24-20
Devonxona: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

“Sharq” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko‘chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqti: 21:00
Bosishga topshirildi: 20:00

Sotuvda narxi erkin.

www.jadid.uz

Muassislar:

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

RESPUBLIKA MA’NAVIYAT VA MA’RIFAT MARKAZI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI

MILLIY MASS-MEDIANI QO‘LLAB-QUVVATLASH VA RIVOJLANTIRISH JAMOAT FONDI

“SHAHIDLAR XOTIRASI” JAMOAT FONDI